

**Kultūros ir kūrybinių industrijų politikos gairių,
nustatančių technologijų naudojimo, inovacijų ir verslumo skatinimo
sektoriuje kryptis, koncepcija (konsultacinis dokumentas)**

2024 lapkritis

Turinys

Dokumento tikslas	2
Metodinė prieiga.....	2
Dokumente vartojamos sąvokos.....	3
Įvadas	4
Nacionalinės kultūros ir kūrybinių industrijų politikos plėtros gairės	5
1. Nacionalinį KK industrijų pobūdį lemiantys veiksniai	5
2. Šalies KKI organizacijų struktūra, strategijos ir tarpusavio konkuravimas.....	14
3. KKI produkcijos paklausos / vartotojų poreikių ypatumai	17
4. Su KKI susiję ir palaikantys sektoriai	21
Rekomendaciniai pasiūlymai	24
Šaltinių ir dokumentų sąrašas.....	27
Dokumentai, nurodantys KKI svarbą valstybės raidos ir politikos strategijoje:.....	28

Dokumento tikslas

Šio dokumento tikslas – vykdant konsultacijas kultūros ir kūrybinių industrijų politikos gairių koncepcijos rengimo tema, įvertinus kultūros ir kūrybinių industrijų sektoriaus veiklą reglamentuojančių dokumentų esmines tezes, technologijų naudojimo ir inovacijų skatinimą reglamentuojančių strateginių dokumentų, ataskaitų, ekspertinių analizių, susitarimų dėl sektoriaus vystymo apžvalgą, pateikti kultūros ir kūrybinių industrijų politikos gairių, nustatančių technologijų naudojimo, inovacijų ir verslumo skatinimo sektoriuje kryptis, koncepciją.

Koncepcija siekiama suteikti kryptį Kultūros ir kūrybinių industrijų politikos bei strategijos kūrimui, įvertinus jau turimą srities įdirbį, remiantis galiojančiais, tačiau reikalingais atnaujinimo, dokumentais, gairėmis, atliktomis aktualiomis studijomis bei vadovaujantis šiuolaikinių technologinių inovacijų kultūroje imperatyvu. Šioje koncepcijoje ne tik siūlomos toliau tęstinos kultūros ir kūrybinių industrijų plėtros kryptys, bet ir indikuojamos potencialiai papildomai analizuotinos sritys sėkmingai kultūros ir kūrybinių industrijų strategijai parengti. Dokumentas yra konsultacinio pobūdžio.

Metodinė prieiga

Kadangi konceptuali lygmeniu kultūros ir kūrybines industrijas čia siūloma analizuoti per ekonomikos ir inovacijų paradigma, tinkamiausia logika kultūros ir kūrybinių industrijų medžiagai aptarti pasirinkta M. Porter „Deimanto“ prieiga [22]. Remiantis ja, šiame konsultaciniame dokumente apžvelgiamos keturios strateginės kultūros ir kūrybinių industrijų plotmės:

1. Nacionalinį kultūros ir kūrybinių industrijų pobūdį lemiantys veiksniai;
2. Šalies kultūros ir kūrybinėms industrijoms priklausančių organizacijų struktūra, strategijos ir tarpusavio konkuravimas;
3. Kultūros ir kūrybinių industrijų produkcijos paklausos, vartotojų poreikių ypatumai;
4. Su kultūros ir kūrybinėmis industrijomis susiję ir palaikantys sektoriai.

Dokumento rengimo procese atlikta aktualių su analizuojama industrija tiesiogiai ar netiesiogiai susijusių dokumentų *turinio analizė* ir juose rastos bei trūkstamos informacijos pagrindu formuluojami rekomendaciniai pasiūlymai. Šios rekomendacijos nurodo į siūlomus atlikti tyrimus, priimtinus trūkstamus ar tikslintinus sprendimus bei galimas jų taikymo sritis nuo įtraukimo į nacionalinę kultūros darbotvarkę (kultūros ir kūrybinių industrijų potemėje), kultūros ir kūrybinių industrijų politikos dokumentų nuostatų formulavimą ar galimas gilesnes struktūrines diskusijas horizontaliame ministerijų pjūvyje kultūros ir kūrybinių industrijų plėtros tema.

Siekiant palengvinti dokumento skaitomumą jame atsisakyta naudoti nuorodas į šaltinius ir dokumentus (jų sąrašas pateikiamas dokumento pabaigoje), kadangi dokumentą skaitantiems šios srities specialistams tekste aptariamų teiginių kilmė yra gerai žinoma.

Dokumente vartojamos sąvokos

ArtTech – greitai besivystanti inovacijų bei kultūros ir kūrybinių industrijų ekosistema, kurioje kūrėjai, kultūros ir meno organizacijos, startuoliai, smulkus ir vidutinis verslas kuria inovatyvius, dažniausiai naujausiomis technologijomis grįstus sprendimus kultūros sektoriaus iššūkiams spręsti ar integruoja technologijas į kūrybinius bei verslo procesus.

Klasteris – tai įmonių ir (arba) mokslo ir studijų institucijų bei kitų subjektų santalka, funkcionuojanti partnerystės principu, kurios nariai, veikdami tarpusavyje susijusiose įvairiose ekonominės veiklos ir iniciatyvų srityse, siekia padidinti ekonominį veiklos efektyvumą.

Kultūra – tai žmonių individualios ir (ar) kolektyvinės kūrybinės veiklos rezultatas, istoriškai susiformavusi ir nuolat kuriama reikšmių, simbolių ir įgūdžių sistema, įkūnijanti žmonių pasaulėžiūrą ir vertybes, apimanti kalbą, žinias, menus, raštiją, tikėjimus, moralę, papročius, kitus materialius objektus ir nematerialius reiškinius, su tuo susijusias technologijas ir kitus vertingus asmenų ir bendruomenių gebėjimus ir veiklas.

Kultūros ir kūrybinės industrijos (KKI) – kūrybiškumu, kultūros turiniu ir (arba) intelektiniu kapitalu grindžiamos tarpsektorinės ekonominės veiklos, kuriančios materialius produktus ir (arba) nematerialias intelektines, kultūros arba menines paslaugas, pasižyminčias kūrybine, kultūrine ir ekonomine verte.

Kūrybinės inovacijos – kultūros ir kūrybinių industrijų subjektų kuriamos ir diegiamos sisteminės inovacijos, apimančios technologinius, organizacinius, proceso sprendimus ir kuriančios arba naudojančios kultūrinį simbolinį turinį bei pasižyminčios tarpsektoriškumu.

Kūrybinių inovacijų ekosistema – savitarpio priklausomybe pasižyminčių kultūros ir kūrybinių industrijų subjektų, jų veiklai reikalingos infrastruktūros, kūrybinių gebėjimų ugdymo sistemų, kūrybos ekonomikos skatinimo priemonių ir kitų elementų visuma, užtikrinanti sistemą inovacijų kūrimą ir diegimą, skatinanti kūrybinių inovacijų poreikį visuomenėje bei sukurianti teisinės, administracines, infrastruktūrines, finansines prielaidas kurti ir diegti kūrybines inovacijas.

Menų inkubatorius – juridinis asmuo, kurio vienas iš tikslų – naudojantis turima infrastruktūra (patalpos, įranga ir pan.), sutelkti įvairių rūšių meno kūrėjus, jų grupes ir su menu susijusius verslus (priklausančius KKI sričiai) plėtojančius asmenis vienoje erdvėje ir taip sudaryti sąlygas menininkams kurti ir pristatyti publikai savo darbus, pradėti nuosavą verslą, plėtoti su menu susijusius verslus, skatinti bendruomenę aktyviau dalyvauti kultūriniame gyvenime, prisidėti prie kultūros paveldo išsaugojimo.

Įvadas

Stringant „tradicinės“ pramonės plėtrai, visų pirmausiai JK (devintajame dešimtmetyje), vėliau ir ES (dešimtajame dešimtmetyje), pasauliui bandant kuo greičiau minimizuoti COVID-19 pandemijos padarinius ekonomikai, šalių Vyriausybės atsigręžė į „kūrybos ekonomiką“, o šioje naujai suformuotos kultūros ir kūrybinės industrijos (KKI) yra pagrindas. Tarpsektorinių, kūrybinius išteklius naudojančių, žiniomis bei technologijomis grįstų ekonominių veiklų visuma, skatinanti ūkio augimą, visuomenės ugdymą, socialinę įtrauktį, kultūrinę įvairovę ir tvarią plėtrą daugelyje Europos šalių sudaro vieną labiausiai augančių ekonominės veiklos sektorių. KKI sektorius suformuotas išskirti didžiausią pridėtinę vertę šiuolaikinei ekonomikai kuriančias ekonomines veiklas (kūrybines), taigi potencialiai ir didžiausias biudžeto įplaukas generuojančias veiklas, turinčias ir galinčias bent iš dalies pakeisti kitų ekonominių veiklų nuosmukio įtakotus šalių biudžetų praradimus.

KKI yra bene paveikiausias sektorius šiuolaikinei visuomenei, kuri yra sudėtingai valdomų ir administruojamų daugybės politikų ir praktikų įtakoje. Tai ypač stipriai reiškiasi kultūros politikos lauke, ypač jeigu „kultūrą“ išreiškiame per ekonomikos mokslu apibrėžtą kultūros ir kūrybinių industrijų prizmę. KKI sritis yra tarpsektorinė, tad pačiose industrijose dėl jas sudarančių subsektorių įvairovės ir kompleksiško yra akivaizdūs pasiektos plėtros netolygumai bei jų ligšiolinė įtaka šalies ekonomikoje.

Lietuvoje kultūros svarba argumentuojama tuo, jog kultūra yra Lietuvos raidos paskata ir gerovės pagrindas, kultūra kuria reikšmingą vertę valstybei švietimo, mokslo, ekonomikos, aplinkos, sveikatos, saugumo, socialinės ir užsienio politikos srityse ir skatina darnią visuomenės raidą, tad siekiama įtvirtinti lygiavertį kultūros politikos vaidmenį ir tęstinumą valstybės politikoje, o pripažįstant savaiminę ir savarankišką kultūros vertę, ji padeda siekti kitų valstybės politikos tikslų. Tačiau kai kultūros politikos aprėptis išplečiame kultūros ir kūrybinių industrijų koncepcija, pastarosios sufokusavimas pirmiausiai turėtų būti į ekonominės šios industrijos naudą didinimą, žinoma, su papildomomis pozityviomis pasekmėmis socialinei, mokslo, technologijų bei tvarios plėtros sferoms. Kadangi didžiausią pridėtinę vertę šiuolaikinėje ekonomikoje generuoja technologinėmis inovacijomis grindžiamos veiklos, o kultūros bei kūrybinės industrijos pasižymi didžiausiu technologinio progreso kūrimo bei absorbciniu potencialu, nacionalinės pažangos politikos kūrimo požiūriu KKI vaidmuo yra nepakeičiamas.

Nacionalinės kultūros ir kūrybinių industrijų politikos plėtros gairės

Nacionalinės KKI vystymo politikos gairių, nustatančių technologijų naudojimo, inovacijų ir verslumo skatinimo sektoriuje kryptis, sąlygojančias sektoriaus tarptautinio konkurencingumo didinimą aptarimui apžvelgiamos keturios strateginės plotmės: nacionalinės KK industrijos pobūdį sąlygojantys veiksniai; šalies KKI priklausančių organizacijų struktūra, strategijos ir tarpusavio konkuravimas; KKI produkcijos paklausos/vartotojų poreikių ypatumai; su KKI susiję ir palaikantys sektoriai. Šios plotmės viena kitą tarpusavyje veikia, o tokio poveikio katalizatoriai yra Vyriausybės veiksmai bei nenumatytos aplinkybės (įskaitant imperatyvius ES reikalavimus).

1. Nacionalinį KK industrijų pobūdį lemiantys veiksniai

Šaliai specifinių KK industrijų pobūdį sąlygojančių veiksnių sukūrimas ir panaudojimas suteikia sričiai unikalaus konkurencinio išskirtinumo ir didina KKI sėkmės potencialą tarptautinėse rinkose. Sąlygojantys veiksniai apima visus KKI aktualius žmonių išteklių, infrastruktūros bei kapitalo (tiek finansinio, tiek intelektualinio) veiksnius, o kai kuriuose specifiniuose subsektoriuose, ir gamtos išteklius. Kai kurie šių veiksnių nacionaliniu lygmeniu yra duotybė, tačiau daug šių veiksnių KKI atveju yra sukuriami, kaip antai kompetentinga darbo jėga, gera infrastruktūra bei inovacijų kūrimo bazė. Svarbu, jog tokių sukuriamų sąlygojančių veiksnių nuolatinis tobulinimas per žmonių kompetencijų ir gebėjimų vystymą bei naujovių kūrimą būtų nuolatinis valstybės prioritetas.

Konkurencinis pranašumas KK industrijoje kyla iš pasaulinį lygį pasiekusių nacionalinių institucijų, kurios pirmiausiai kuria reikiamus specializuotus veiksnius, o tuomet sistemingai dirba, kad šiuos veiksnius atnaujintų. Šalims pasauliniu mastu geriausiai sekasi konkuruoti tose industrijose, kuriose joms ypač gerai sekasi kurti industrijos plėtrą lemiančius veiksnius.

Šiuo požiūriu Lietuva per daug dešimtmečių yra sukūrusi stiprius klasikinių vizualiųjų bei scenos menų sektorių vystymo pagrindus, tačiau jų nepermaštydama, neatnaujindama ir netobulindama nevysto šio lemiančio veiksnio konkurencingumo auginimo dvasioje, tad ilgainiui šis pranašumas nyksta. Tuo tarpu kiti KKI subsektoriai tokių stiprių pagrindų neturėjo, jie kūrėsi stygiaus ir apribojimų dvasioje, o tai sudarė sąlygas rasti savitai veiksnių sistemai, kurios sąlygotas konkurencingumas nacionaliniu lygmeniu duoda vaisių tarptautinėse rinkose, deja, kol kas labiau pripažinimo, o ne pajamų požiūriu. Visa ši KKI (ne atskirai kultūros, ar atskirų subsektorių) veiksnių ekosistema su aiškia jos dabartine būseną bei ją lėmusiomis sąveikomis nėra ištirta ir konstatuota.

KKI vyrauja dideli joms priskiriamų subsektorių išsivystymo netolygumai žmogiškųjų išteklių kompetencijų požiūriu, o kalbant apie ArtTech – didelė kompetencijų ir gebėjimų fragmentacija, kai vienuose sektoriuose matoma didelė taikomų technologijų pažanga, ypač skaitmeninių verslų startuolių ekosistemoje, kituose

tradiciškesniuose sektoriuose – didelis atsilikimas arba kompetencijos, būdingos tik atskiriems sektoriuje dirbantiems individams.

Samdomą darbą dirbančiųjų ar savarankiškai dirbančių statistika Lietuvos KKI nėra tiksliai žinoma, tačiau, lyginant jaunimo (15–29 m.) užimtumo struktūrą KKI sektoriaus viduje ir su Lietuvos vidurkiu, patvirtinamos Europos Komisijos išvados, kad KKI yra vienas dinamiškiausių Europos sektorių, kuris rodo didesnę nei vidutinę augimą ir kuria palankias sąlygas darbui bei kitų patrauklių formų užimtumui, ypač jaunimui, kartu stiprina ir socialinę sanglaudą. Tačiau Lietuvos menų aukštųjų universitetinių ir neuniversitetinių mokyklų absolventai dažnai yra linkę ieškoti samdomo darbo ir dirbti keliose darbovietėse, tad ir labiau vengia, nei noriai imasi antrepreneriškų iniciatyvų, o tai, be kitų priežasčių, didele dalimi susiję su reikalingos paramos kultūros antreprenerystei infrastruktūros stoka bei antrepreneriškumo kultūros kultūroje ilgamečiu nuneigimu.

Lietuvos muzikos ir filmų industrijų (audiovizualiųjų menų) profesionalai yra itin išprusę technologijų taikymo požiūriu ir kuria aukštos meninės kokybės rezultatus, tačiau tai nėra paplitęs reiškinys visoje muzikos bei filmų industrijoje, o juo labiau kituose KKI subsektoriuose. Bendrai paėmus, KKI organizacijoms trūksta šiuolaikinių technologijų (dirbtinio intelekto, virtualios / praturtintos realybės ir pan.) išmanymo, tačiau trūksta ir mokymų šiose srityse, ypač šių technologijų taikymo ArtTech srityje. Tai veda prie reikiamų specialistų trūkumo, tad ir kompetentingų KKI vadybininkų, programinės įrangos kūrėjų bei prodiuserių. Nepaisant to, jog ArtTech lauke reikalinga diversifikacija, technologijų talentai susitelkę žaidimų sektoriuje, kuriame gaunamas didesnis atlyginimas. ArtTech organizacijų bendradarbiavimą, o tuo būdu ir tolygesnę kompetencijų pasiskirstymą lemtų bendro turinio kūrimo galimybių sudarymas bendradarbiaujant viešosioms įstaigoms, universitetams, tyrimų centrams, inkubatoriams, kūrybinėms asociacijoms ir pan. Tokio pobūdžio bendradarbiavimo rezultatui patekti į rinkas reikalingos investicijos.

Nors patekimas į nacionalinę rinką daugelyje KKI subsektorių nėra sudėtingas, jos plėtrai visose KKI reikalingi dideli finansų ištekliai bei vadybos kompetencijos. Dar didesni ištekliai reikalingi ArtTech veikloms, ypač einant į užsienio rinkas, tačiau Vyriausybės parama šiuo atveju visų pirma turėtų būti skirta pradedančioms įmonėms (nes nėra alternatyvių veiklos finansavimo galimybių) ir privačioms investicijoms paskatinti vėlesniuose įmonių plėtros etapuose, kuomet reikalingos didelės investicijos (ypač ArtTech srityse).

Vienas iš reikšmingiausių KKI, ypač ArtTech perspektyvoje, lemiančių veiksnių yra mokslo pažanga, technologinės inovacijos ir tyrimų bei plėtros infrastruktūra, kurie sudaro prielaidas rasti konkurencingai nacionalinei kūrybinių inovacijų ekosistemai. Tokia ekosistema susideda iš specifiskai susikonfigūruojančių savitarpio priklausomybe pasižyminčių kultūros ir kūrybinių industrijų subjektų, jų veiklai reikalingos infrastruktūros, kūrybinių gebėjimų ugdymo sistemų, kūrybos ekonomikos skatinimo priemonių ir kitų elementų visumos. Ji užtikrina sistemiską kūrybinių inovacijų, ypač ArtTech pobūdžio, vystymą ir diegimą, skatina kūrybinių inovacijų poreikį visuomenėje bei sukuria teisinės, administracinės, infrastruktūrinės, finansinės prielaidas kurti ir diegti kūrybines inovacijas. Technologijų kūrėjų įtraukimas į tokią ekosistemą turi prasidėti dar ugdymu mokyklose. Šiuo požiūriu kritikuotinas menų studijuoti pasirinkusių moksleivių atribojimas nuo tikslųjų mokslų (per pasirenkamus dalykus), taip pat tai, kad retoje mokykloje moksleiviai

yra supažindinami su naujausiomis technologijomis (jau nekalbant apie eksperimentavimą jomis, o juo labiau tarp studijuojančiųjų menus).

Svarbus KK industrijas sąlygojantis veiksnys nacionaliniu lygmeniu yra ir kultūros bei kūrybinių verslų, ypač ArtTech pobūdžio, rėmimo infrastruktūra, kurios pagrindiniai komponentai – finansinė pradžios parama bei konsultacinis-vadybinis palaikymas. KKI organizacijoms beveik neįmanoma gauti pradinių investicijų verslo pradžiai iš kultūros veiklas remiančių fondų, kadangi jie visi kelia „patirties“ turėjimo sąlygą. Kiek geresnė šiuo požiūriu situacija ArtTech pobūdžio startuoliams, veikloms, nes joms randasi kiek daugiau galimybių per ekonominės technologijomis grįstos veiklos paramos fondus, tačiau būtent kultūrinio-meninio ir tuo pat technologinio turinio veikloms vystyti investicinį finansavimą Lietuvoje gauti yra sunku tiek iš valstybinių, tiek ir iš privačių investuotojų.

Su konsultaciniu-vadybiniu palaikymu KKI organizacijoms, projektams taip pat yra sudėtinga, kadangi toks palaikymas daugiausiai įgyvendinamas per inkubavimo veiklas. Įgyvendinant Kūrybinių industrijų skatinimo ir plėtros strategiją LR ūkio ministerija 2007–2013 m. ES finansavimo laikotarpiu į menų inkubatorių tinklo Lietuvoje kūrimą investavo 22,24 mln. EUR (finansuota 12-os menų inkubatorių įsteigimas). Tačiau pačiame menų inkubatoriaus apibrėžime stinga esminės tokios verslo paramos veikimo sąlygos – katalizatoriaus. Vien „sutelkimas“ potencialių meno antreprenierių vienoje vietoje nėra pakankamas, kad susiauktyvotų jų tarpusavio konkuravimas, koprodukcija, bendrakūra. Tam reikalingi efektyviai veikiantys katalizatoriai, tokie kaip vadybos, teisės, rinkodaros *mentorai*, pasiekimų ugdantieji vadovai (*koučeriai*), privatūs investuotojai ir bendrų sąveikos renginių inkubatoriuose organizuotojai. Kita vertus, menų inkubatoriai veiksmingiausi yra tada, kada suburia arba artimai konkuruojančius sektoriaus dalyvius, arba kontrastingai skirtingus, kad bendrose sąveikose rastųsi konkurencingi rezultatai. KKI subsektorinę dinamiką atspindinčių inkubatorių nėra, dominuoja verslo arba menų inkubatoriai skyriumi, tad tuo būdu mažėja galimybių atsirasti stipriems ArtTech produktams ar paslaugoms. Menų inkubatoriai turėtų būti priartinti prie ugdymo įstaigų, kad dar jose studijuojantys moksleiviai ar studentai turėtų galimybių eksperimentuoti su technologiškai pažangiomis idėjomis. Šiuo metu menų inkubatorius Lietuvoje labiausiai suprantamas kaip palankiomis sąlygomis nuomojamo nekilnojamojo turto objektas.

KKI institucionalizavimas irgi svarbus KK industrijų pobūdį lemiantis veiksnys. Lietuvoje požiūriui į KKI valdymą dažnai įtakos turi paveldėtos patirtys bei vyravusios paradigmos (pavyzdžiui, apie aukštąją kultūrą, nacionalinės reikšmės kultūros įstaigas ir pan.), kurias vertėtų persvarstyti, nes šis požiūris tiesiogiai lemia ekonomikos sektoriaus ir KKI skirtį, o tuo pačiu ir valstybės intervencijos į KKI išskyrimą bei valdymo pobūdį. Nacionalinės kultūros įstaigos Lietuvoje „atlieka lyderių vaidmenį įstatymų ar kitų teisės aktų pavestose srityse, užtikrina ilgalaikę kultūros politikos įgyvendinimo raidą, savo veikloje taikydamos pažangias kultūros kūrybos, kultūros paveldo puoselėjimo ir aktualizavimo, kultūros sklaidos priemones.“ Ekspertinių institucijų – Lietuvos kultūros tarybos, Lietuvos kino centro ir Lietuvos kultūros instituto – įkūrimas leido užtikrinti savivaldos, demokratijos principų įgyvendinimą kultūros srityje, plataus ekspertų rato pasitelkimą investuojant valstybės lėšas į kultūros ir meno projektus. Lietuvos kultūros taryba finansuoja ir skatina kultūros, menų veiklas Lietuvoje ir užsienyje. Per pastaruosius 10 metų taryba iš viso investavo daugiau kaip 173 mln. eurų valstybės lėšų į visuomenės gerovę ir patirčių įvairovę, meno raidą ir

kultūros praktikas – kūrėjams skirtos stipendijos, finansuoti organizacijų projektai, sukurti ilgalaikio finansavimo nevyriausybiniam kultūros ir meno sektoriui mechanizmai, įkurtos 10 apskričių regioninės kultūros tarybų padedančios užtikrinti tolygią kultūros raidą regionuose. Projektai, į kuriuos investuoja Lietuvos kultūros taryba, laimi svarbiausius tarptautinius apdovanojimus, tačiau tokioms KKI sritims, kaip ArtTech, Kultūros tarybos taikomi projektų atrankos ir vertinimo kriterijai yra netinkami.

Todėl nacionalinį KK industrijos pobūdį lemiančių veiksnių atžvilgiu siūloma:

- 1.1. **KKI diskursui analizuoti reikia vienareikšmiško KKI apibrėžimo su aiškiu jam priskiriamų subsektorių įvardijimu**¹. Kadangi KKI apibrėžiamos kaip „ekonominės veiklos“, svarbu nustatyti, kokiais kriterijais vadovaujantis šios veiklos atskiriamos nuo kitų ūkio veiklų, ir ar tokia atskirtis yra tiek aiškiai nusakyta, kad kultūros ir kūrybinės industrijos būtų traktuojamos kaip atskiras sektorius. Dėl įvairiuose teisės aktuose bei dokumentuose nepakankamai detalizuojamos, nedetalizuojamos arba skirtingai detalizuojamos KKI² traktuotės praktinis šios sąvokos taikymas strateginiuose dokumentuose yra neįmanomas. Neįmanoma tampa ir lyginamoji KKI sektoriaus statistinių duomenų analizė bei duomenimis grįsti sprendimai, kadangi Valstybinė duomenų agentūra „Kultūros sektoriaus statistiką“ duotuoju metu traktuoja kaip KKI statistiką. Lietuvoje neišreikštosios politikos požiūriu KKI esantis kultūros elementas yra dominuojantis. Bendro tarptautiniu lygiu priimto KKI apibrėžimo šiuo metu nėra, tačiau diskutuojant dėl tokio apibrėžimo turinio reikia analizuoti ne tik globalią, ES patirtį, bet ir įvertinti nacionalinės KKI politikos *interesus*.
- 1.2. **Stiprinti KKI ekonominį poveikį šalies nacionalinio vystymo strategijoje**. Kadangi KKI daugelyje Europos šalių sudaro vieną labiausiai augančių ekonominės veiklos sektorių, jos nagrinėtinos kaip ekonominę vertę kuriančios *ekonomikos sektoriui* priskirtinos veiklos, tad turi būti ir atitinkamai valdomos. KKI sektorius suformuotas išskirti didžiausią pridėtinę vertę šiuolaikinei ekonomikai kuriančias (kūrybines ir / ar intelektines nuosavybės bei autorių teise ginamas) ekonomines veiklas, generuojančias didžiausias biudžeto įplaukas ir galinčias pakeisti kitų ekonominių veiklų nuosmukio įtakotus biudžeto praradimus.
- 1.3. **Suformuluoti aiškią Vyriausybės politiką KKI atžvilgiu**. Vyriausybė KKI gali veikti kaip *įgalintoja*, kaip *katalizatorius*, ir kaip *iššūkių kūrėja*. Įgalinimo požiūriu svarbiausia priemonė yra paramos sistemos bei jos „mechanizmų“ kūrimas (institucijos, sąveikos, procesai ir pan.); katalizatoriaus vaidmenyje svarbiausia veikla – sąlygojančių veiksnių užtikrinimas (edukacinės, technologijų, antreprenerystės posistemų vystymas); iššūkių kūrimo vaidmenyje – nacionalinės pažangos nuostatų suformulavimas

¹ Duotuoju metu (2024 m. lapkritį) KM bei VDA drauge rengia KKI priskiriamų EVRK veiklų sąrašo peržiūrą / papildymą, ir tai sudaro itin gerą progą priimti išsamius ir ilgalaikį poveikį turinčius sprendimus, apibrėžiančius ir pačią KKI, ir tuo būdu visas tolimesnes šio sektoriaus rėmimo apimtis, pasiekimų matavimo rezultatus ir daug kitų aktualių parametrų. Pabrėžtina, jog ši užduotis nėra technokratinio, bet politinio pobūdžio, tad į šiuos reikšmingus darbus tikslinga įtraukti platesnės kompetencijos profesionalus. KKI plėtrai šis procesas laikytinas lūžio tašku, tačiau jam skiriama per maža reikšmė.

² Pačią „KK industriją“ būtų teisinga versti kaip kultūros *sektoriui* priskiriamą kultūros bei kūrybinę *pramonę*, tačiau šiame dokumente laikomasi nusistovėjusios vartosenos suprantant, jog teisingasis variantas būtų per daug didelis iššūkis esamoje konjunktūroje.

bei palaikymas. KKI kaip jokiai kitai strategijai būdinga tiek išreikštos, tiek ir neišreikštos kultūros paramos formos. Vyriausybė negali *sukurti* (globaliai) konkurencingų sektorių, tačiau ji gali ir turi pastūmėti organizacijas kelti lūkesčius ir judėti aukštesnio konkurencingumo išvystymo kryptimi (stimuliuojant ankstyvą pažangių produktų ir paslaugų paklausą; susifokusuojant į specifinių faktorių, tokių kaip infrastruktūra, edukacinė sistema ir pan. sukūrimą; skatinant konkurencingumą vidaus rinkoje).

1.4. Suteikti prioritetinį statusą KKI sektoriui, kaip ekonominės-technologinės plėtros garantui.

Pasauliniu mastu kultūros politika skleidžiama per tris plotmes: ekonomikos, kultūros prieinamumo bei meninės kokybės. Lietuvos KKI struktūroje, kuri daugiausiai traktuojama kaip „Kultūros sektorius“, didelė dalis subsektorių savo pirmine funkcija laiko kultūros saugojimą ir puoselėjimą, o rezultatų vertinime dominuoja kultūros „prieinamumo“ bei „meninės kokybės“ kriterijai. Tačiau kita KKI dalis yra dinamiškos meno, dizaino, programinės įrangos kūrimo ir kitos kūrybinį subsektorių reprezentuojančios organizacijos, kurios KKI struktūroje sukuria daugiausiai vertės ekonominiu požiūriu. Pastarosios organizacijos savo veiklas aktualizuoja šiuolaikiniame visuomenės gyvenime, atliepdamos visuomenės aktualijas ne tik sociokultūrinės, klimato kaitos, politinės ekonomikos, bet ir technologijų pažangos požiūriu, todėl posūkiu ArtTech kryptimi imperatyvas šių KKI subsektorių plėtros požiūriu yra esminis. Tradiciškesnių KKI subsektorių plėtra yra tuo pačiu ir sąlygojama, ir įgalinama technologijų, o ekonominis imperatyvas užsidirbti verčia ieškoti technologinių sprendinių, todėl ArtTech dedamoji KKI plėtroje tampa dominuojančia, paliekančia šiai tendencijai neatliepančias organizacijas KKI sektoriaus paribiuose. KKI kuriama ekonominė vertė ir eksporto apimtis tiesiogiai atspindi šalies ekonomikos kūrybingumo ir inovatyvumo laipsnį. KKI ekonominės dedamosios aktualizavimas kultūros politikoje patvirtinamas ir reikšminga sektoriaus ekonomine statistika. Daugumoje išsivysčiusių rinkos ekonomikos principu paremtų šalių KKI sukuria nuo 2 iki 5 proc. BVP bei pasižymi stabilium laipsnišku augimu, viršijančiu pasaulinio ekonomikos augimo vidurkį. KKI darbuotojai ES šiuo metu sudaro 3,8% visos darbo jėgos. KKI svarus eksporto struktūroje, pavyzdžiui, Korėjos Respublikos eksporto struktūroje 2022 m. KKI produkcija sudarė 8,3 % viso eksporto, kai tuo tarpu puslaidininkų eksportas tik 0,5%. Lietuvoje KKI pridėtinė vertė 2022 metais siekė 3,28 proc. BVP. Europos KKI sektoriuje daugiausiai darbo vietų sukuriama 15–29 m. jaunimui.

1.5. Įvertinti ES KKI politikai formuojamus iššūkius. EK siekia stiprinti socialiai orientuotą Europos rinkos ekonomiką, žaliąją ir skaitmeninę slinktį (siekiant 2030 klimato tikslų ir klimato neutralumo iki 2050 tikslo), suteikti didesnę laisvę ir atsakomybę jauniems žmonėms visuomenėse ir demokratijoje daryti įtaką sprendimams, nulemsiantiems Europos ateitį. Europos turtinga ir įvairi kultūrinė mozaika yra dalis bendro Europos identiteto ir vertybių, o KKI yra tarp dinamiškiausių ir konkurencingiausių ES ekonomikos sektorių. ES siekia strategiškiau dirbti kultūros srityje, įtraukiant ją į bendresnio pobūdžio visaapimančius plėtros tikslus, kad ji taptų visiems labiau pasiekiamą. ES siūlo sukurti naująjį Kultūros kompasą – visaapimančią strateginę sistemą, kuri suteiktų gaires daugybinėms kultūros dimensijoms plėtoti, bei ypatingai susitelkti ties menininkų ir kultūros sektoriaus profesionalų darbo sąlygų gerinimu bei konkurencinio KKI potencialo išlaisvinimu. Naujausiose kultūros politikos gairėse (dar nepublikuotos) EK ypatingą dėmesį ketinama skirti kultūros ir technologijų sąveikai per virtualių pasaulių (angl. *metaverse*) kūrimo skatinimą, taigi, iš esmės paramą ArtTech plėtrai.

- 1.6. Atlikti šaliai specifinių KKI pobūdį lemiančių veiksnių analizę, kurios pagrindu būtų kuriama unikalios konkurencinio išskirtinumo sąlygota nacionalinė kūrybinių inovacijų ekosistema.** Lemiantys veiksniai apima visus KKI aktualius žmonių išteklių, infrastruktūros bei kapitalo (tiek finansinio, tiek intelektualinio) veiksnius, o kai kuriuose specifiniuose subsektoriuose ir kultūros bei gamtos išteklius. KKI paramos institucionalizavimas reikšmingas KK industrijų pobūdį lemiantis veiksnys. Lietuvoje požiūris į KKI strateginį valdymą veikia paveldėtos patirtys bei vyravusios paradigmos (pavyzdžiui, apie aukštąją kultūrą, nacionalinės reikšmės kultūros įstaigas ir pan.), kurias vertėtų persvarstyti, nes šis požiūris tiesiogiai lemia ekonomikos sektoriaus ir KKI skirtį, o tuo pačiu ir valstybės intervencijos į KKI išskirimą bei valdymo pobūdį. Ekspertinių institucijų – Lietuvos kultūros tarybos, Lietuvos kino centro ir Lietuvos kultūros instituto – įkūrimas leido užtikrinti savivaldos, demokratijos principų įgyvendinimą kultūros srityje, plataus ekspertų rato pasitelkimą investuojant valstybės lėšas į kultūros ir meno projektus. Tačiau kryptinga sektoriaus vystymo politika nėra pilnai suformuota: trūksta Lietuvos KKI būklės analizės; globalių tendencijų poveikio ir suteikiamų galimybių sektoriaus plėtrai analizės; sektorius iki šiol stokoja nuoseklaus ir koordinuoto politinio prioritetų nustatymo; aktuali teisinė bazė ir paramos mechanizmai ne visais atvejais palankūs KKI plėtrai.
- 1.7. Įtvirtinti KKI sektoriaus horizontalumo principą KKI ir susijusiose kitų sektorių plėtros strategijose.** KKI strategijos matymas kaip keletą sektorių vienijančios horizontalios strategijos yra svarbi nacionalinės technologinės ir ekonominės bei socialinės valstybės pažangos prielaida. Siūloma įtraukti KKI sektorių į valstybės strateginius dokumentus, Vyriausybės programą, Nacionalinį pažangos planą, sektoriaus plėtros programas bei naujojo Europos Sąjungos investicijų programavimo laikotarpio (2028–2034 m.) prioritetus, siekiant didinti Lietuvos KKI dalį valstybės BVP struktūroje bei didinti KKI dalį Lietuvos eksporto struktūroje, o taip pat gerinti sąlygas vykdyti Lietuvos kūrybos ir kultūros sklaidą Lietuvoje ir užsienyje.
- 1.8. Stiprinti viešo-privataus sektoriaus partnerystes** KKI institucijų transformacijai sąlygoti, politikai rengti ir efektyviam valdymui įgalinti. Labiausiai privataus sektoriaus įtraukimas aktualus organizacijų, ypač ArtTech, plėtrai sąlygoti bei skatinti tolygesnį KKI organizacijų geografinį pasiskirstymą šalyje (KKI įmonės susitelkę 41% Vilniuje ir 14,5% Kaune).
- 1.9. Parengti kūrybinių inovacijų ekosistemos kūrimo ir nuolatinio tobulinimo gaires.** Nacionalinio lygmens KKI pobūdį sąlygojantys veiksniai yra sukuriami (kompetentinga darbo jėga, tinkama infrastruktūra bei technologinio pagrindo kūrybinių inovacijų vystymo bazė, ArtTech). Svarbu, jog sąlygojančių veiksnių nuolatinis tobulinimas per žmonių kompetencijų ir gebėjimų vystymą bei technologinių ir kultūrinių naujovių kūrimą būtų nuolatinis valstybės prioritetas. Tai apima sistemingą bei nuoseklų globalių itin dinamiškos KKI sistemos *pokyčių* monitoringą ir reagavimą nacionalinių lygiu.
- 1.10. Skatinti mokslo ir tyrimų, technologijų plėtrą ir skverbtį į KKI, ypač per ArtTech.** Šiuolaikinės KKI susiduria su didele technologine kaita, viena vertus, ja naudodamosi, jos pagrindu kurdamos produktus, kita vertus – darydamos jai įtaką ir pačios netiesiogiai skatindamos technologinį progresą. Kūrybinės inovacijos termino apibrėžimas nurodo, kad kūrybinėms inovacijoms būdingi technologiniai sprendimai ir tarpdiscipliniškumas. Technologinė pažanga, kuri įvardijama „transformacija“, pramonės „revoliucija“, „žiedine ekonomika“ ir pan., ypač dirbtinio intelekto, virtualios ir praturtintos realybės ir pan. srityse, pastaruoju metu po gamybos įmonių automatizacijos bei robotizacijos procesų bene

plačiausiai taikoma būtent KKI. KKI sprendimų paklausa vartotojų rinkose yra susijusi su viduriniąja klase, o KKI pasiūlai būdingos meritokratinės savybės, tad technologinis šiuolaikinių KKI pagrindas visų pirma išreiškiamas ArtTech konceptu. Vienas reikšmingiausių KKI sąlygojančių veiksnių yra MTEPI – mokslo pažanga, technologinės inovacijos ir tyrimų bei plėtros infrastruktūra, kurios sudaro prielaidas rasti konkurencingai nacionalinei kūrybinių inovacijų ekosistemai. Ji užtikrina sistemiską kūrybinių inovacijų, ypač ArtTech pobūdžio, vystymą ir diegimą, skatina kūrybinių inovacijų poreikį visuomenėje bei sukuria teises, administracines, infrastruktūrinės, finansines prielaidas kurti ir diegti kūrybines inovacijas. Kurti *tvarytą* ArtTech ekosistemą investuojant į ArtTech tyrimus ir plėtrą, vystant naujus ArtTech sektorius, taikančius skaitmenines technologijas (DI, didžiuosius duomenis, daiktų internetą ir pan.). Skatinti tvarytą technologinių inovacijų *persilieįimo* iš universitetų tyrimų ir plėtros padalinių į KKI projektus. Technologijų kūrėjų įtrauktis į tokią ekosistemą turi prasidėti ugdytu mokyklose.

- 1.11. **Mažinti KKI priklausančių subsektorių technologinio išsivystymo netolygumus.** Lietuvos KKI būdingi dideli žmogiškųjų išteklių kompetencijų netolygumai, ArtTech požiūriu – didelė subsektorių darbuotojų kompetencijų ir gebėjimų fragmentacija, kai vienuose sektoriuose matoma didelė taikomų technologijų pažanga, ypač skaitmeninių verslų startuolių ekosistemoje, kituose tradiciškesniuose sektoriuose – didelis atsilikimas arba kompetencijos būdingos tik atskiriems sektoriuje dirbantiems individams.
- 1.12. **Įgalinti visuomenei aktualių iššūkių sprendimą KKI pagalba.** Stipriau skatinti kultūros ir socialinę įvairovę bei įtraukimą ne tik puoselėjant paveldo įvairovę bei darant jį prieinamesnį visiems, bet ir kuriant kultūrinės raiškos galimybes marginalinių bendruomenių, lyčių lygybės ir įtraukimo požiūriu, o taip pat tolygios regionų plėtros požiūriu. Įgyvendinant ES Žaliąjį kursą skatinti subalansuotą plėtrą KK industrijoje bei KKI kuriamų sprendimų pagalba spręsti tvarumo problemas kituose ekonomikos sektoriuose (ypač ekodizaino, žiedinės ekonomikos projektavimo, tvarios gamybos bei atliekų tvarkymo, skaitmeninių technologijų ir pan. priemonėmis).
- 1.13. **Investuoti į žmogiškuosius išteklius juos ruošiant darbui ArtTech sektoriuje.** Puoselėti kūrybinius talentus ankstyvuose etapuose ir vystyti įtraukią ArtTech inovacijų bei antreprenerystės ekosistemą, suteikiant ArtTech paradigmą išvystyti reikalingas kompetencijas ir paskatas mokyklose bei aukštojo mokslo ugdymo programose. Skatinti bendradarbiavimą tarp Vyriausybės, universitetų ir privačių institucijų ieškant finansavimo naujų edukacinių programų, integruojančių technologijas ir kultūrą, išsivystymui. KKI organizacijoms trūksta šiuolaikinių technologijų išmanymo, tačiau trūksta ir mokymų šiose srityse. Tai veda prie reikiamų specialistų trūkumo, tad ir kompetentingų KKI vadybininkų, programinės įrangos kūrėjų bei prodiuserių trūkumo. ArtTech lauke reikalinga diversifikacija, nes technologijų talentai susitelkę žaidimų sektoriuje, kuriame gaunamas aukštesnis atlyginimas. ArtTech organizacijų bendradarbiavimą ir tolygesnį kompetencijų pasiskirstymą sąlygotų bendro turinio kūrimo galimybių sudarymas bendradarbiaujant viešosioms įstaigoms, universitetams, tyrimų centrams, inkubatoriams, kūrybinėms asociacijoms ir pan.
- 1.14. **Skatinti antrepreneriškumą kultūros srityje** parengiant ir įgyvendinant politiką, kuri remia pradedančias įmones (startuolius), kad būtų kuo greičiau inicijuotas ArtTech startuolių ekosistemos susikūrimas bei suformuluoti vyriausybės strategijas remti įvairius ArtTech startuolius, vengiant

investicijų sektoriuje netolygumo, trukdančio tvariam ekosistemos augimui. Antrepreneriškumo stoka Lietuvos KKI susijusi su reikalingos paramos kultūros antreprenerystei infrastruktūros stoka, bei „antrepreneriškumo kultūros“ kultūros sektoriuose ilgamečiu nuneigimu.

- 1.15. **KKI ekosistemos finansavimo užtikrinimas.** Nors patekimas į nacionalinę rinką daugelyje KKI subsektorių nėra sudėtingas, jos plėtrai visose KKI reikalingi dideli finansų išteklių bei vadybos kompetencija, ypač ArtTech veikloms bei einant į užsienio rinkas, tačiau Vyriausybės parama visų pirma turėtų būti skirta privačioms investicijoms paskatinti. KKI finansinės paramos sporadiškumas reiškiasi jos paskleidimu per įvairias kultūros, meno, verslo organizacijas, institucijas bei programas, tuo būdu potencialiems projektams finansuoti tenkanti suma yra itin maža ir nesuteikianti jokio esminio proveržio galimybės. Kadangi didžiąją dalį KKI sudaro smulkaus ir vidutinio verslo įmonės, kurios yra lankstesnės ir galinčios efektyviai išnaudoti potencialias KKI tarpsektorines jungtis, bet nepajėgios savarankiškai apsirūpinti reikalingais išteklių reikšmingesniems projektams vystyti, KKI strategijoje reikia sukurti tarpžinybinę sistemą, kuri sukoordinuotų tokias apsirūpinimo išteklių galimybes, ir kuo paprastesnių mechanizmų KKI organizacijoms apsirūpinti finansiniais išteklių reikalingoms investicijoms į ArtTech. Šiuo metu Lietuvoje veikiančios skirtingų ministerijų ir joms pavaldžių organizacijų taikomos projektų finansavimo priemonės turi turėti bendrą projektų atrankos ir finansavimo kriterijų, kurie apimtų ir ArtTech vertybinę dedamąją, taip sistemaiškai sukoordinuojant ir užtikrinant kultūros ir kūrybinę raišką technologijose, bei technologijų raišką kultūros ir kūrybinės industrijose.
- 1.16. **Stiprinti KKI ekosistemos veikėjų inkubavimo infrastruktūrą.** Naujai įvertinti menų ir ypač ArtTech inkubatorių stiprinimo strategijas, sukurti priemones eksperimentines ArtTech erdves priartinti prie visų lygių ugdymo įstaigų. Konsultacinis-vadybinis palaikymas KKI organizacijoms ir projektams daugiausiai įgyvendinamas per inkubavimo veiklas. LR menų inkubatoriaus apibrėžime stinga esminės tokios verslo paramos formos veikimo sąlygos – katalizatoriaus. Vien „sutelkimas“ potencialių meno antreprenierių vienoje vietoje nėra pakankamas, kad susiaktvyvuotų jų tarpusavio konkuravimas ir koprodukcija, bendrakūra. Tam reikalingi efektyviai veikiantys katalizatoriai, tokie kaip vadybos, teisės, rinkodaros mentoriai, pasiekimų koučerai, privatūs investuotojai ir bendrų sąveikos renginių inkubatoriuose organizuotojai. Lietuvoje KKI tarpsektorinę dinamiką atspindinčių inkubatorių nėra, dominuoja verslo arba menų inkubatoriai skyrium, todėl mažėja galimybių rasti stipriems ArtTech produktams ar paslaugoms. Menų inkubatorius Lietuvoje dažnai suprantamas kaip palankiomis sąlygomis nuomojamo nekilnojamojo turto objektas ar menininkų rezidencijų vieta.
- 1.17. **Užtikrinti teises, ypač intelektinės nuosavybės apsaugos, sąlygas ArtTech verslams** bei reikalingų konsultacijų prieinamumą, taip pat įvairaus pobūdžio intelektinės nuosavybės kūrimo sąlygojimą ir skatinimą.
- 1.18. **Didinti KKI vaidmenį tvarios ir atsparios visuomenės formavime.** Ekonomikos plėtros tendencijose pasauliniu mastu technologinės transformacijos vertinamos kaip turinčios įtaką ne tik ekonomikai, bet ir tvarumui bei socialinei visuomenės gerovei ir atsparumui. Šviesti ir lavinti visuomenę KKI sektoriaus pagalba, tuo būdu didinant visuomenės atsparumą grėsmėms, gilinti tvarumo skverbimą per KKI, siekiant aukštesnės gyvenimo kokybės, taip didinant jaunimo įtraukimą į visuomenės plėtrai svarbių klausimų sprendimą bei kuriant jaunimui darbo vietas.

- 1.19. **Sukurti nacionalinę atvirųjų duomenų platformą KKI veiklų duomenims agreguoti ir analizuoti**, kad remiantis jais būtų kuriama įrodymais grįsta politika ir skatinamas tolygus strateginis bendradarbiavimas ekosistemoje. KKI sektoriuje tikslinga atlikti daugiau poveikio tyrimų ir sukurti išsamią sektoriaus vertinimo kriterijų sistemą jo plėtros rezultatų sekimui ir nuolatinio grįžtamojo ryšio iš rinkų bei sektoriaus dalininkų užtikrinimui. Duomenų rinkimas iš sektoriaus turi būti sąlygotas norimo rezultato pasiekimo matavimui, o tam dažnai nepakanka paprastų pirminių statistinių duomenų, tad strategiškai parinktų rodiklių rinkinys stebėsenai leistų priimti duomenimis grįstus sprendimus.
- 1.20. **Steigti KKI veiklas koordinuojantį centrą**. Įsteigti patikimą KKI (traktuojant jį kaip ArtTech) plėtros valdysenos organą su integruotomis viešosiomis paslaugomis bei stipria duomenų saugos infrastruktūra dalininkų pasitikėjimui sukurti ir globaliam konkurencingumui skatinti, kuris valstybinio lygiu rūpintųsi KKI sektoriaus augimu ir plėtra nacionaliniu, regioniniu bei tarptautiniu mastu, prisidėtų prie KKI politikos formavimo, priemonių įgyvendinimo, skatintų sektoriaus sinergiją, mažintų fragmentaciją, stiprintų bendradarbiavimą tarp valdžios sektorių, KKI organizacijų, kūrėjų ir visuomenės, vykdytų KKI nacionalinės statistikos ir tyrimų užsakymus. Valstybinio finansavimo galimybės yra ne tik ribotos, bet ir išsklaidytos (valstybės finansavimą KKI gali gauti per Lietuvos kultūros tarybą, Centrinę projektų valdymo agentūrą, Inovacijų agentūros verslo akceleravimo programą ir pan.). Šiuos finansavimo šaltinius ir instrumentus reikia papildyti privačios-viešos partnerystės (angl. *Private public partnership, PPP*), privačių ir rizikos kapitalo fondų alternatyvomis bei sudaryti KKI, ir specifiškai ArtTech, sąlygas gauti finansinę pagalbą ir konsultacijas vienoje vietoje. LR kultūros ministerija, LR ekonomikos ir inovacijų ministerija bei VŠĮ Inovacijų agentūra 2024 m. spalį pasirašė sutartį steigti ArtTech Hub'ą – analitikos ir paslaugų centrą, „vieno langelio“ principu teikiantį konsultacijas KKI subjektams, rengiantį aktualius analitinius produktus, skatinantį tarptautinės tinklaveikos veiklas KKI inovacijų ekosistemos srityje, teikiantį siūlymus kuriant naujas paskatų priemones KKI veiklų vystymui bei pritaikant jau esamas paskatų priemones KKI poreikiams. ArtTech Hub'e tikslinga įsteigti atskirą fondą plėtoti naujus ArtTech verslus skaitmeninių technologijų pagalba ir jų skverbtį į tarptautines rinkas, bet neizoliuojant šio sektoriaus, o greičiau sąlygojant ArtTech „mentaliteto“ skverbtį į kitus KKI sektorius. ArtTech Hub'as gali padėti gerinti ArtTech finansavimo sistemą priskiriant fiksuotą biudžetą KKI rėmimui ir taip užtikrinti finansavimo programas, remiančias kūrybinį turinį, nepriklausomai nuo įmonių finansinių galimybių, o taip pat panaudoti viešų lėšų fondus kaip katalizatorius, skatinančius privačias investicijas KKI sektoriuje, bei pritraukti rizikos kapitalo investicijas įsteigtų įmonių vystymui. Hub'as taip pat gali mažinti administravimo barjerus ArtTech sektoriuje suteikiant tikslią paramą ir automatizuojant aptarnavimo procesus, o taip pat tapti platforma ArtTech iniciatyvoms ir projektams valdyti.
- 1.21. **Valdžios organus išlaikyti lanksčius**, stiprinant įsteigtą ArtTech Hub'ą kaip koordinuojančią instituciją, kuri jautriai sektų KKI situacijos kaitą ir sudarytų sąlygas operatyviam valstybės KKI strategijos ir politikos keitimui, kad ne tik būtų savalaikiai ir efektyviai sprendžiami aktualūs klausimai bet ir sudaromos prielaidos pasinaudoti atsirandančiomis galimybėmis. Šiuolaikinėje ekonomikoje vis dažniau reiškiasi ir vis didesnę įtaką daro *atsitiktinumo* veiksnys, kuris itin akivaizdus KKI. Atsitiktiniu veiksniu KKI plėtroje laikomas specifinio mokslo-technologinio proveržio radimasis konkrečiu metu konkrečioje vietoje, suponuojantis patentais apsaugotos technologijos nedemokratiškumą, taigi ir panaudojimo ribotumą, sukeltą didesnes nacionalines atskirtis, o taip pat suponuojantis etikos klausimų, kaip nutiko DI technologijos atveju. Toks „atsitiktinumas“ yra svarbus KKI sektoriaus plėtrai,

ir nors jis nėra paveikęs iš vyriausybės pusės ar individualios organizacijos lygmenyje, tačiau savalaikio reagavimo KKI sąlygojimas yra potencialiai svarbus veiksnys šalies KKI tarptautiniam konkurencingumui, ypač vadovaujantis ArtTech perspektyva. Atsitiktiniai, nevaldomi veiksniai, tokie kaip ES įtvirtinti reikalavimai, technologinis proveržis, karas, geopolitinių veiksnių sukelti ribojimai ir pan., sukelia „pertrūkius“ natūraliose sektorių plėtotės scenarijuose, o kai kurios šalys nacionaliniu lygmeniu tokių atsitiktinumų sukurtuose apribojimuose randa įkvėpimo pasiekti šalies ar konkretaus sektoriaus konkurencinį proveržį, tuo tarpu kitos šalys gali nugrimzti į gilų konkretaus sektoriaus sąstingį. Tokiuose atsitiktinumų įtakotuose kontekstuose kai kurios KKI organizacijos klesti, o kai kurios yra priverstos pasitraukti. Tai sietina su organizacijų vadybos kompetencija, o valstybės lygiu – su gebėjimu lanksčiai reaguoti greitai pritaikant strategines bei politines nuostatas, institucinę sąrangą, specifinę infrastruktūrą ir kitus kūrybinių inovacijų, veikiančių ArtTech principais, ekosistemą.

2. Šalies KKI organizacijų struktūra, strategijos ir tarpusavio konkuravimas

Nacionalinis kontekstas, kuriame veikia KKI organizacijos, lemia organizacijų kūrimąsi bei veiklos valdymą, o ypač jų naudojamas strategijas bei tarpusavio vertės kūrimo procesų struktūras. KK industrijos organizacijų konkuravimas vidaus rinkoje yra būtina sąlyga organizacijų tarptautiniam konkurencingumui, kadangi intensyvi tarpusavio konkurencija verčia organizacijas vystyti unikalias stipriąsias savybes ir gebėjimus. Kuo intensyvesnė ši konkurencija, tuo labiau organizacijos yra verčiamos kurti inovacijas ir gerinti valdymą, kad išlaikytų savo konkurencinį pranašumą. Šalies vidinės konkurencijos pasėkoje sustiprėję organizacijos įgyja potencialo konkuruoti tarptautinėse rinkose.

Lietuvoje tokios konkurencinės sąveikos ryškus teigiamas efektas matomas, pavyzdžiui, muziejų sektoriuje, kai privačių muziejų taikomos veiklos strategijos suaktyvino valstybinių muziejų veiklas ir tuo būdu pakėlė viso subsektoriaus veiklos kokybės lygį, ypač kuriant lankytojams aktualias veiklas bei ekspozicijas. Kita vertus, matomas didelis KKI organizacijų (globalaus) konkurencingumo skirtumas, kai daug industrijos organizacijų veikia ne tik Lietuvos, bet netgi tik konkrečios vietovės masteliuose, kai tuo tarpu kitos - pakliūva globalių KKI žaidėjų akiratin (pavyzdžiui, *Pixelmator*).

Pačiame KKI apibrėžime slypi KKI priskiriamų organizacijų multiveikliškumas, tad sektorius yra itin netolygus, kai kurie jam priskirti subsektoriai yra daug labiau išvystyti, kai kuriuose jų yra didesnė konkurencija, o kai kuriuose – itin maža. Dėl sektoriaus daugialypiškumo, sąsajų tarp pačių sektoriaus veikėjų beveik nėra, ypač tokių, kuriose rastųsi nauja tarpdisciplininė vertė, pavyzdžiui, taip aktualiame ArtTech kontekste. Kita vertus, būtent ArtTech ir gali tapti ta industrijų dalyvių įvairovę vienijančia koncepcija.

Kai kuriuose KKI subsektoriuose rinkos įtakai turinčių organizacijų koncentracija yra itin didelė, visos šios įtakingos organizacijos yra valstybės, tad galimybės tokiuose subsektoriuose rasti konkurencijai dėl itin didelių patekimo į rinką barjerų (konkrečiai, veiklos kaštų) veik nėra. Žinoma, tai sudaro prielaidas naujoms, į tokį sektorių norinčioms pakliūti, organizacijoms ieškoti inovatyvių verslo modelių (kaip nutiko, pavyzdžiui, „Bohemiečių“ atveju), tačiau be valstybės paramos tokiuose subsektoriuose „mesti iššūkį“ nusistovėjusiai tvarkai naujai besirandančioms organizacijoms yra itin sudėtinga.

Konkuravimą rinkoje sąlygoja ir menų inkubatoriai, startuolių kūrimosi renginiai bei mentorystės programos jų plėtrai, ar panašūs infrastruktūriniai sprendimai, kuriuose tankus KKI atstovų susibūrimas sudaro sąlygas tarpusavio sąveikoms rasti, kuomet ir konkuruojama, ir bendradarbiaujama tarpusavyje tuo pačiu metu. Tačiau ir menų inkubatoriai, kurie Lietuvoje labiau panašūs į nekilnojamojo turto nuomos veiklas tevykdančius objektus ar menines rezidencijas, tiek ir specialiai KKI sektoriui skirti „*hakatono*“ ar kitokio pobūdžio kultūros ir meno, ypač ArtTech, startuolių renginiai yra itin reti bei sporadiški. KKI organizacijų inovatyvumui bei konkurenciniam potencialui išvystyti būtina ir privataus finansavimo skatinimo iniciatyva, kuri suteiktų didesnių finansinių investicijų inovatyvesniems ArtTech projektams jų plėtos etape.

Šalies KKI organizacijų strategijos, struktūros ir tarpusavio konkuravimo atžvilgiu siūloma:

- 2.1. **Ištirti kūrybinių inovacijų ekosistemos bei potencialių KKI klasterių užuomazgas.** KKI organizacijų „viso lauko“ struktūrinis matymas, organizacijų tarpusavio sąveikų pobūdžio supratimas, galimų klasterinių darinių užuomazgų identifikavimas, esamų ir galimų sąsajų per vertės kūrimo grandines nustatymas, konkurencingumo intensyvumo subsektoriuose analizė leistų KKI strategijos ir politikos formuotojams realia situacija ir duomenimis grįsti reikalingo katalizatorinio įsikišimo pobūdį.
- 2.2. **Skatinti pažangią, ypač ArtTech pobūdžio, organizacijų konkurenciją KKI.** Nacionalinis kontekstas, kuriame veikia KKI organizacijos, lemia organizacijų kūrimąsi bei veiklos valdymą, o ypač jų naudojamas strategijas bei tarpusavio vertės kūrimo procesų struktūras. KK industrijų organizacijų konkuravimas vidaus rinkoje yra būtina sąlyga organizacijų tarptautiniam konkurencingumui, kadangi intensyvi tarpusavio konkurencija verčia organizacijas vystyti unikalias stipriąsias savybes ir gebėjimus. Kuo intensyvesnė ši konkurencija, tuo labiau organizacijos yra verčiamos kurti inovacijas ir gerinti valdymą, kad išlaikytų savo konkurencinį pranašumą. Dėl šalies vidinės konkurencijos sustiprėjusios organizacijos įgyja potencialo konkuruoti tarptautinėse rinkose. Vyriausybė savo priemonėmis turi, pirma, skatinti kuo gausesnį naujų, ypač ArtTech pobūdžio, organizacijų steigimąsi bei naujų produktų / paslaugų kūrimą, kuris potencialiai vestų ir prie naujų organizacijų kūrimo; antra, vengti teikti ir / ar mažindama pakartotinį finansavimą projektams, kurie neradę pelningo veiklos modelio nepateisina savo potencialo išvystyti konkurencingus sprendimus; trečia, viešųjų pirkimų sąlygas papildyti sudarant galimybes aktyviau dalyvauti KKI sektoriaus organizacijoms; ketvirta, sudaryti sąlygas perkelti ArtTech verslus iš kaimyninių šalių, taip išauginant konkurenciją vietos rinkoje; penkta, skatinti KKI eksportą.
- 2.3. **Siekti tolydesnio ir tvaresnio KKI organizacijų konkurencinio potencialo išvystymo visuose KKI subsektoriuose.** KKI apibrėžimu indikuojamas KKI priskiriamų organizacijų multiveikliškumas, tad sektorius, bendrai paėmus, yra itin netolygus, kai kuriuose jam priskirtuose subsektoriuose yra didesnė konkurencija, o kai kuriuose – itin maža. Dėl sektoriaus daugialypiškumo sąsajų tarp subsektorių veikėjų yra mažai, ypač tokių, kuriose rastųsi nauja tarpdisciplininė vertė, pavyzdžiui, taip aktualiaame ArtTech kontekste. KKI strategijoje įtvirtinus ArtTech, kaip KKI veikėjų įvairovę vienijančią koncepciją, KKI potencialas gali būti dar plačiau vystomas, viena vertus, sprendžiant sektoriui būdingus iššūkius, tokius kaip neadekvačiai dideli darbuotojų atlyginimai kai kuriuose subsektoriuose ir struktūrinis

sektorius jautrumas dėl sunkiai nuspėjamų ar sunkiai paveikiamų technologijų plėtros posūkių, bet taip pat ir pasinaudojant jau minėtos technologinės transformacijos suteikiamomis galimybėmis naujiems verslo modeliams rasti.

2.4. Didinti konkurenciją „tradiciniuose“ KKI subsektoriuose. Kai kuriuose KKI subsektoriuose, ypač kultūros, rinkos įtakai turinčių organizacijų koncentracija yra itin didelė, visos šios įtakingos organizacijos yra valstybinės / savivaldybių, tad galimybės tokiuose subsektoriuose rasti konkurencijai dėl itin didelių patekimo į rinką barjerų (veiklos kaštų) veik nėra. Tai sudaro prielaidas naujoms, į tokį sektorių norinčioms pakliūti, organizacijoms ieškoti inovatyvių verslo modelių, tačiau be valstybės paramos tokiuose subsektoriuose sėkmingai konkuruoti naujai besirandančioms organizacijoms yra itin sudėtinga.

2.5. Skatinti antrepreneriškumą, kaip konkurencijos didinimo prielaidą, visame KKI. Tvariai technologinei pažangai KKI įgalinti itin reikšmingas ArtTech pobūdžio antrepreneriškumas, sąlygojantis verslumo mentaliteto plitimą kūrybos sektoriuje ir kūrybos vertinimo mentaliteto įsitvirtinimą verslo tarpe. Tačiau strateginiu požiūriu antrepreneriškumo skatinimas nėra redukuotinas tik iki neoliberalios globalizacijos paskatinto poreikio valstybinei transformacijai. Pati antrepreneriškumo traktuotė ir šiam reiškiniai suteikiamas įvertis yra specifiskai kultūrinis reiškinys, kurio reikšmė išaugo valstybės sprendžiant ekonomines dilemas „per“ kultūros politiką, šiai keliant uždavinį didinti kultūros sektoriuje sukuriama pridėtinę vertę ir užimtumą. Antrepreneriškumas yra konkurencingumo KKI veikėjų tarpe didinimo prielaida.

2.6. Skatinti šiuolaikiškus poreikius atitinkantį KKI, ypač ArtTech pobūdžio, veiklų inkubavimą bei privatų investavimą į KKI startuolių konkurencinio potencialo išvystymą. Svarbus KKI veikėjų tarpusavio konkurencingumą sąlygojantis veiksnys nacionaliniu lygmeniu yra ir kultūros bei kūrybinių verslų, ypač ArtTech pobūdžio, rėmimo infrastruktūra, kurios pagrindiniai komponentai – lengvai prieinama finansinė pradžios parama bei konsultacinis-vadybinis palaikymas. KKI organizacijoms veik neįmanoma gauti pradinių investicijų verslo pradžiai iš kultūros veiklas remiančių fondų, kadangi jie visi kelia „patirties“ turėjimo sąlygą. Kiek geresnė šiuo požiūriu situacija ArtTech pobūdžio startuoliams, veikloms, nes joms randasi kiek daugiau galimybių per ekonominės technologijomis grįstos veiklos paramos fondus, tačiau būtent kultūrinio-meninio ir tuo pat technologinio turinio veikloms vystyti investicinį finansavimą Lietuvoje gauti yra sunku tiek iš valstybinių, tiek ir iš privačių investuotojų.

2.7. Skatinti ir remti KKI organizacijų bendrus kontaktų renginius. Konkuravimą per bendradarbiavimą ir naujų sąveikos formų paiešką rinkoje skatina KKI organizacijų, ypač startuolių, kūrimąsi populiarinantys renginiai (pvz., *hakatonai*, mugės ir pan.) bei mentorystės programos jų plėtrai, kuriose tankus KKI atstovų susibūrimas sudaro sąlygas tarpusavio sąveikoms rasti, kuomet ir konkuruojama, ir bendradarbiaujama tarpusavyje tuo pačiu metu.

3. KKI produkcijos paklausos / vartotojų poreikių ypatumai

Paklausa vidaus rinkoje atspindi, kiek konkretus sektorius joje yra palankiai vertinamas. Didesnė paklausa rinkoje yra esminis veiksnys, suteikiantis galimybių sektoriaus augimui ir sektoriaus veikėjų konkurencingumui. Kuo reiklesnė, subtilesnė, rafinuotesnė paklausa vietos rinkoje, tuo labiau sektoriaus organizacijos yra verčiamos augti, kurti inovacijas ir gerinti savo „produkcijos“ kokybę. Siekdamos patenkinti reiklius vidaus rinkos vartotojus, KKI organizacijos skatinamos ieškoti naujovių bei įžvalgių *ateities* sprendimų. Nacionalinis KKI konkurencinis pranašumas randasi subsektoriuose, kuriuose vietos vartotojai organizacijoms suteikia ankstyvų ir aiškių savo besirandančių poreikių vaizdą, ir kuriuose reiklūs vartotojai verčia organizacijas greičiau kurti inovacijas ir pasiekti tvaresnį konkurencinį pranašumą nei užsienio konkurentai.

Visa tai pasiteisina tuo atveju, jeigu kultūros (atskirai) ir kultūros bei kūrybinių industrijų (bendrai) aprėpties laukas yra aiškiai identifikuojamas ir apibrėžiamas. Nacionalinėje kultūros traktuotėje slypi atsakymai į esminius klausimus sektoriaus monitoringui ir politikos tikslų formavimui: kas „gamina“ kultūrą, kas „vartoja“, ką konkrečiai „vartoja“ ir kokiais „kiekais“? Tuo būdu kultūros įstaigai lengva įvertinti, kiek pasiektas tikslas „didinti lankomumą“ (tereikia suskaičiuoti lankytojus / parduotus bilietus), o štai tikslo „edukuoti“ lankytojus pasiekiamumas nėra taip lengvai įvertinamas.

Požiūris į kultūrą kaip kūrybinį pasiekimą ir meno darbų gamybą demokratizavo elitistinę prieigą ir išskėlė daug probleminių ir sunkiai atsakomų klausimų kultūros vertinimo lauke, įskaitant ir kultūros kaip nacionalinio pasiekimo ar išskirtinumo klausimą, kultūrinių pasiekimų profesionalumo vertinimo klausimą, kultūros ir dalyvavimo kultūros reiškiniuose, kaip socialinio išskirtinumo klausimą (aukštoji – kultūra kaip profesinio tobulumo siekis vs. populiarioji – kultūra kaip gyvenimo būdas), o taip pat reliatyvumo ir individualumo kultūros vertinime ir preferencijose klausimą. Taigi, kultūros vartojimas tradiciniu suvokimu visų pirma siejamas su socialiniu identitetu. Kultūros aprėptį lauko išplėtimas kūrybinėmis industrijomis taip abi sritis sujungiant „kūrybiškumo“ sąsaja, liberalizavo kultūros prieinamumą ir vartojimą, o taip pat kultūros sritį padaro patrauklesne ir įtraukesne, legitimuoja jos „horizontalumo“ su kitomis ūkio sferomis – ekonomikos, socialine, technologine, sveikatos – siekį. KKI politika ekonominėje perspektyvoje iš esmės nubrėžia *valstybės, kultūros ir rinkos* santykius.

KKI funkcinio pagrindu esanti kūrybinių inovacijų ekosistema tuo pačiu ir skatina kūrybinių inovacijų poreikį visuomenėje, ir jį išpildo. Taip pat šiuolaikinėse KKI „gamintojai“ dažnai sunkiai atskiriami nuo „vartotojų“ dėl įvairių formų įtraukčių į bendrakūros procesus, taip skatinant KKI antrepreneriškumą ir inovatyvumą, tuo pačiu skatinama ir atitinkama paklausa, ir atvirkščiai. KKI ištrina ribas tarp gyvenimo, laisvalaikio ir darbo.

Strateginiuose dokumentuose visų amžiaus grupių Lietuvos visuomenės narių kūrybingumo gebėjimų skatinimas ir atsakomybė pripažįstamos pažangai svarbiomis vertybėmis. Kultūros prieinamumas ir visuomenės dalyvavimas kultūroje yra pagrindinės gyventojų kultūros ir kūrybinių kompetencijų ugdymo prielaidos, užtikrinančios gyventojų visuomeniškumą, pilietiškumą ir komunikabilumą. Vienas efektyviausių būdų didinti gyventojų dalyvavimą kultūroje – plėsti specializuotas, įvairioms amžiaus grupėms skirtas kultūros sklaidos priemones, muziejų, bibliotekų, teatrų, kultūros centrų ir kitų kultūros įstaigų vykdomas edukacines programas. KKI būdingas tarpdiscipliniškumas, todėl kūrybingumo gebėjimų

ugdyme itin vertinga kūryba pagrįstų partnerysčių patirtis, jungianti švietimo ir kultūros sritis bei motyvuojanti dalyvauti ugdymo ir kūrybos procesuose, kurių sklandžiai eigai ypatingai svarbios kūrybinės, edukacinės erdvės. Visos čia minimos kūrybingumą skatinančios priemonės, kultūros prieinamumo didinimo veiklos (pavyzdžiui, „Kultūros paso“ programa mokykloms, kultūrinis ugdymas „Tūkstantmečio mokyklų“ programoje, į mokyklas pakviečiant apsilankyti menininkus, nuolaidų bilietams kainodara, edukacijos ir pan.) potencialiai augina kultūros įstaigų „produkcijos“ vartojimą, o ypač įstaigų lankomumą, tačiau išties mažai siejasi su kultūros vartojimo kokybe ir ypač mažai siejasi su KKI produkcijos vartojimu. Kultūros paveldo objektuose vykdomos kultūrinės edukacijos programos prisideda prie visuomenės kūrybiškumo ugdymo bei įgalina bendruomenes aktyviau dalyvauti kūrybinėse veiklose, tačiau toks dalyvavimas pažintinėse kūrybinėse veiklose ir edukacijose nėra *savaime* pakankamos priemonės ateities kultūros lauko vizijoms įtvirtinti, ypač kalbant apie KKI inovatyvumo, išreiškiamo ArtTech filosofija, siekiui įgyvendinti ir paklausai skatinti.

Toks demokratizuotas kultūros vartojimo pasiekiamumas prisideda prie vartotojų įtraukimo, tačiau kultūrinėms ir kūrybinėms kompetencijoms – kurios apibrėžiamos kaip asmens gebėjimai suprasti, analizuoti, interpretuoti ir kurti kultūrą, reflektuoti, kurti, turtinti ir išreikšti savo kultūrinę tapatybę, su kitais asmenimis kurti socialinius santykius, grindžiamus kultūra ir tradicijomis, domėtis kitų valstybių kultūromis ir jas pažinti – suteikti nėra pakankamas.

Kultūros dalyvių – kultūros įstaigų, meno kūrėjų ir meno kūrėjų organizacijų, fizinių, juridinių asmenų, teikiančių kultūros paslaugas bei aktyviai, sistemingai ir kryptingai kuriančių kultūrą ar joje dalyvaujančių - kompetencijų ugdymo tikslas – užtikrinti aukštos kokybės kultūros paslaugų teikimą, turimų kompetencijų, gebėjimų ir praktinių įgūdžių tobulinimą ir įgijimą, sudaryti galimybes taikyti pažangius veiklos metodus ir priemones. Tokių tikslų galima pasiekti tik iš esmės naujai įvertinant mokyklų, aukštųjų universitetinių bei neuniversitetinių ugdymo įstaigų kultūros bei meno, ir ypač tarpdisciplininio ugdymo programas bei jų turinį.

Plataus profilio kultūros bei kūrybinių industrijų lauko kritikos srityje dirbančių profesionalų poreikis Lietuvoje taip pat labai jaučiamas, ir jeigu tradicinės medijos patiria vartojimo nuosmukį, naujosios medijos, tokios kaip nuomonių formuotojai bei tinklaraštininkai socialiniuose tinkluose, yra itin reikšmingi KKI vartojimo srityje, todėl profesionalių KKI kritikų veikla šiuolaikinėse medijose galėtų būti aktyviau skatinama.

Vieni paveikiausių masinėms KKI vartotojų rinkoms yra instituciniai vartotojai, o tai visų pirma – viešosios įstaigos ir organizacijos bei verslo įmonės. Viešųjų įstaigų ir organizacijų poveikis KKI „produkcijos“ vartojimui gali reikštis per jų viešųjų pirkimų veiklas, prioritetą teikiant ir kultūriniam / kūrybiniam įsigyjamų paslaugų bei prekių turiniui (dauginti vietos kūrėjų meno objektų, gero dizaino sprendimų, pažangių skaitmeninių technologijų ir pan. matomumą šiose įstaigose bei organizacijose). Verslo įmonės raginti naudoti daugiau KKI suteikiamų galimybių sprendžiant verslo plėtros iššūkius. Šiuo požiūriu pozityviai vertintina „Dizaino sparnų“ programa, tad remiantis šio projekto patirtimis galima gerinti ir pakartotinai siūlyti verslo rinkai panašias iniciatyvas. Tarpsektorinis KKI pobūdis suteikia daug potencialo įvairiapusiškai vystyti KKI vartojimą visuose ekonominės veiklos sektoriuose.

KKI vidaus rinkos vartojimo skatinime turi būti akcentuojamos ir autorių teisės bei intelektinės nuosavybės reikšmė, ir nors situacija šioje sferoje Lietuvoje gerėja, tačiau masinių KKI produktų rinkose vartotojams lengva gauti pakaitalų ir kopijų, kurie vartojami nesuvokiant jų kilmės pobūdžio.

Ne paskutinėje KKI produkcijos vartojimo skatinimo vietoje yra ir iš ES Žaliojo kurso kylantis poreikis ugdyti tvarų, socialiai atsakingą vartojimą, o KKI veikloje populiarinti „paveikaus meno“ (*angl. art with an impact*) koncepciją.

Pagrindinės KKI produkcijos paklausos ir vartojimo skatinimo kryptys turėtų būti šios:

3.1. KKI politikoje ir strategijoje akcentuoti KKI produkcijos reikšmę nacionalinėje ekonomikoje per KKI

produkcijos paklausos vystymą. Nacionalinis KKI konkurencinis pranašumas randasi subsektoriuose, kuriuose reiklūs vietos vartotojai verčia organizacijas greičiau kurti inovacijas ir pasiekti tvaresnį konkurencinį pranašumą. Nacionalinėje kultūros traktuotėje slypi atsakymai į esminius klausimus sektoriaus monitoringui ir politikos tikslų formavimui: kas „gamina“ kultūrą, kas „vartoja“, ką konkrečiai „vartoja“ ir kokiais „kiekiais“? Požiūris į kultūrą kaip kūrybinį pasiekimą ir meno darbų gamybą sukūrė elitistinę prieigą ir iškelė daug probleminių sunkiai atsakomų klausimų kultūros vertinimo lauke, įskaitant ir kultūros kaip nacionalinio pasiekimo ar išskirtinumo klausimą, kultūrinių pasiekimų profesionalumo vertinimo klausimą, kultūros ir dalyvavimo kultūros reiškiniuose, kaip socialinio išskirtinumo klausimą (aukštoji – kultūra kaip profesinio tobulumo siekis vs. populiarioji – kultūra kaip gyvenimo būdas), o taip pat reliatyvumo ir individualumo kultūros vertinime ir preferencijose klausimą. Kultūros vartojimas tradiciniu suvokimu siejamas su socialiniu identitetu, bet kultūros aprėptį lauko išplėtimas kūrybinėmis industrijomis abi sritis apjungiant „kūrybiškumo“ sąsaja, liberalizavo kultūros prieinamumą ir vartojimą, o taip pat kultūros sritį padaro patrauklesne ir įtraukesne, legitimuoja jos „horizontalumo“ su kitomis ūkio sferomis – ekonomikos, socialine, technologine, sveikatos - siekj. KKI politika ekonominėje perspektyvoje iš esmės nubrėžia *valstybės, kultūros ir rinkos* santykius.

3.2. **Atlikti išsamų KKI produkcijos vartojimo tyrimą Lietuvoje**, kurio duomenų ir įžvalgų pagrindu būtų skatinama KKI produkcijos paklausa ir vartojimas. Nors Lietuvoje kas trejus metus atliekamas gyventojų dalyvavimo kultūroje ir pasitenkinimo kultūros paslaugomis tyrimas, metodologiškai jis skirtas kultūros politikos įgyvendinimo monitoringui, o ne rinkos poreikiams bei lūkesčiams tirti ir gauti strateginio pobūdžio įžvalgoms į ateitį. Tyrime vertinamas kultūros „prieinamumo“ lygmuo kelia klausimų metodologiniu požiūriu, nes tiriamas per auditorijų dalyvavimo, o ne jų lūkesčių prizmę.

3.3. **Ugdyti sąmoningų, išmanančių, tvarumo paisančių KKI produkcijos vartotojų ir kūrėjų rinkas**, skatinant kultūros (ne tik meno), ir ypač ArtTech, ugdymą mokyklose, aukštosiose universitetinėse ir neuniversitetinėse mokyklose, remiant naujas tarpdisciplinines, inovatyviomis (skaitmeninėmis) technologijomis grindžiamas studijų programas bei atskirus studijų modulius. Paklausa vidaus rinkoje atspindi, kiek konkretus sektorius joje yra palankiai vertinamas, o didesnė paklausa rinkoje yra esminis veiksnys, suteikiantis galimybių sektoriaus augimui ir sektoriaus veikėjų konkurencingumui. Kuo reiklesnė, rafinuotesnė paklausa vietos rinkoje, tuo labiau sektoriaus organizacijos yra verčiamos augti, kurti inovacijas ir gerinti savo produkcijos kokybę. Siekdamos patenkinti reiklius vidaus rinkos vartotojus, KKI organizacijos skatinamos ieškoti naujovių bei įžvalgų *ateities* sprendimų. Lietuvoje taikomos kūrybingumą skatinančios priemonės, kultūros prieinamumo didinimo veiklos (pavyzdžiui, „Kultūros paso“ programa mokykloms, kultūrinis ugdymas „Tūkstantmečio mokyklų“ programoje ir

pan.) potencialiai augina kultūros įstaigų produkcijos vartojimą, o ypač įstaigų lankomumą, tačiau išties mažai siejasi su kultūros vartojimo kokybe, ir ypač mažai siejasi su KKI, ArtTech produkcijos vartojimu. Kultūros paveldo objektuose vykdomos kultūrinės edukacijos programos prisideda prie visuomenės kūrybiškumo ugdymo bei įgalina bendruomenes aktyviau dalyvauti kūrybinėse veiklose, tačiau toks dalyvavimas pažintinėse kūrybinėse veiklose ir edukacijose nėra *savaime* pakankamos priemonės atieities kultūros lauko vizijoms įtvirtinti, ypač kalbant apie KKI inovatyvumo, išreiškiamo ArtTech filosofija, siekiui įgyvendinti ir paklausai skatinti. Toks demokratizuotas kultūros vartojimo pasiekiamumas prisideda prie vartotojų *įtraukimo*, tačiau kultūrinėms ir kūrybinėms kompetencijoms – kurios apibrėžiamos kaip „asmens gebėjimai suprasti, analizuoti, interpretuoti ir kurti kultūrą, reflektuoti, kurti, turtinti ir išreikšti savo kultūrinę tapatybę, su kitais asmenimis kurti socialinius santykius, grindžiamus kultūra ir tradicijomis, domėtis kitų valstybių kultūromis ir jas pažinti“ – suteikti nėra pakankamas.

3.4. Skatinti kultūros ir kūrybinių veiklų kritikų veiklą. Plataus profilio KKI lauko kritikos srityje dirbančių profesionalų poreikis Lietuvoje taip pat labai jaučiamas, ir jeigu tradicinės medijos patiria vartojimo nuosmukį, naujosios medijos, tokios kaip nuomonių formuotojai bei tinklaraštininkai socialiniuose tinkluose, yra itin reikšmingi KKI vartojimo srityje, todėl profesionalių KKI kritikų veikla šiuolaikinėse medijose galėtų būti aktyviau skatinama. Profesionali kritika taip pat skatina konkurenciją sektoriaus įmonių tarpe.

3.5. Priartinti kultūros, ArtTech, meno eksperimentinius inkubatorius bei KK industrijų antrepreneriškumo skatinimo organizacijas, įstaigas prie edukacinių įstaigų, tuo būdu sudarant sąlygas jaunimui eksperimentuoti su inovatyviomis KKI formomis ir taip įsitraukti į ArtTech kūrimo bei vartojimo veiklas.

3.6. Akcentuoti KKI vaidmenį tenkinant šiuolaikinės visuomenės iššūkius. KKI veikloje populiarinti „paveikaus meno“ (*angl. art with an impact*) koncepciją, apimančią aktualių visuomenei problemų sprendimą, kaip pavyzdžiui, iš ES Žaliojo kurso kylantį poreikį ugdyti tvarų, socialiai atsakingą vartojimą, tvarios, atsparios ir demokratiškos visuomenės kūrimą, kultūros sektoriaus skaitmeninės transformacijos galimybių išnaudojimą, kūrėjų pajamų augimo galimybes ir pan.

3.7. Skatinti KKI produkcijos sklaidą ir vartojimą institucinių vartotojų – viešųjų įstaigų ir organizacijų bei verslo įmonių – tarpe, juos edukuojant ir auginant KKI produkcijos vartojimą per jų įtraukimą į tarpsektorinius projektus su reikšmingu KKI ir ArtTech turiniu. Verslo, viešojo sektoriaus ir kitų sektorių tarpe propaguoti (taikomojo) meno sukuriamos pridėtosios vertės suteikiamas galimybes sprendžiant verslo plėtros iššūkius. Vieni paveikiausių masinėms KKI vartotojų rinkoms yra instituciniai vartotojai, o viešųjų įstaigų ir organizacijų poveikis KKI produkcijos vartojimui gali reikštis per jų viešųjų pirkimų veiklas, prioritetą teikiant ir kultūriniam / kūrybiniam įsigyjamų paslaugų bei prekių turiniui (dauginti vietos kūrėjų meno objektų, gero dizaino sprendimų, pažangių skaitmeninių technologijų ir pan. matomumą šiose įstaigose bei organizacijose). Šiuo požiūriu pozityviai vertintina „Dizaino sparnų“ programa, o remiantis šio projekto patirtimis galima gerinti ir pakartotinai siūlyti verslo rinkai panašias iniciatyvas. Nors projekto vertinimo ataskaita rodo, KAD įmonių įsitraukimas nebuvo pilnavertiškas ir tai neatnešė visos tikėtinos naudos, tačiau sąsajų tarp verslo ir ArtTech, meno ir verslo kūrimas yra ilgalaikė strategija, suteiksianti apčiuopiamų rezultatų tik ilginau.

- 3.8. Skatinti kultūros gamybos ir vartojimo sąlytį.** KKI funkcionavimo pagrindu esanti kūrybinių inovacijų ekosistema tuo pačiu ir skatina kūrybinių inovacijų poreikį bei paklausą visuomenėje, ir jį išpildo. Taip pat šiuolaikinėse KKI „gamintojai“ dažnai sunkiai atskiriami nuo „vartotojų“ dėl įvairių formų įtraukimo į bendrakūros procesus (anglų kalboje šiai samplaikai apibūdinti vartojamas terminas „prosumer“, suliejantis „producer“ ir „consumer“ sąvokas), tuo būdu skatinant KKI antrepreneriškumą ir inovatyvumą tuo pačiu skatinama ir atitinkama paklausa, ir atvirkščiai. KKI ištrina ribas tarp gyvenimo, laisvalaikio ir darbo, ir taip pat tarp „gaminimo“ ir „vartojimo“.
- 3.9. Ugdyti KKI organizacijų marketingo kompetencijas,** suteikiant tokių paslaugų prieinamumą. Marketingo funkcija organizacijos funkcijų kontekste yra pagrindinė, nes susieja organizacijas su rinkomis ir užtikrina apsikeitimą verte, tad marketingo kompetencijos ugdymas yra esminis KKI organizacijų sėkmės rinkose garantas.
- 3.10. Plėsti KKI vartotojų globalias rinkas,** skatinant ir remiant nacionalinės KKI produkcijos eksportą.
- 3.11. Įvertinti autorių teisių ir intelektualinės nuosavybės apsaugos pažangą bei spragas.** KKI vidaus rinkos vartojimo skatinime turi būti akcentuojama ir autorių teisės bei intelektualinės nuosavybės reikšmė. Nors situacija šioje sferoje Lietuvoje gerėja, tačiau masinių KKI produktų rinkose vartotojams lengva gauti pakaitalų ir kopijų, kurie vartojami nesuvokiant jų kilmės pobūdžio.
- 3.12. Įgalinimo požiūriu KKI sukurti ir puoselėti palaikančiojo valdymo ir paremiančių politikos priemonių kultūrą,** įtraukti visuomenę į KKI strategijos kūrimą, pažangos misija grįstus ArtTech projektus.

4. Su KKI susiję ir palaikantys sektoriai

Susijusių ir palaikančiųjų sektorių buvimas rinkoje suteikia pagrindo, ant kurio nagrinėjamas sektorius įgauna augimo galimybes. Organizacijos, kurdamos vertę vartotojams, dažnai yra priklausomos nuo aljansų ir partnerystės su kitomis kitų sektorių organizacijomis, nes didžiausia vertė sukurama tarpsektoriniuose veiklos laukuose. Šiuo požiūriu tiekėjų veikla (pasiūlos kokybė, komunikacijos procesai bendrakūrai, inovatyvumas, technologinė pažanga ir pan.) yra vienas esminių veiksmų sektoriaus organizacijų plėtrai.

KKI savo prigimtimi yra tarpsektorinis darinys, tad sąsajos su kitų sektorių organizacijomis per vertės kūrimo grandinės veiklas šioms industrijoms yra „prigimtinis“, tačiau rezultatyviam bendradarbiavimui pasiekti reikalinga intervencija. KKI kuria ekonominę vertę ir yra svarbus veiksnys, skatinantis kitų sričių ekonominę pažangą ir inovatyvumą, investicijas į naujas vartotojams skirtas, ekologiškai pažangias, skaitmenines technologijas ir sprendinius. KKI strategijos horizontalumo principo taikymas kitose valstybės politikos srityse – ypač ekonomikos ir inovacijų srityje – yra vienas veiksmų, skatinančių ArtTech potencialo įgyvendinimą. Kultūros skaitmeninimas sudaro galimybes teikti visuomenei aukštos kokybės kultūros paslaugas, užtikrina tautos kultūrinio tapatumo ir savitumo išsaugojimą, atveria visuomenei saugomas kultūros vertybes, tačiau skaitmeninės technologijos turi būti naudojamos ne tik paveldo dokumentavimo ir saugojimo tikslu, bet ir kokybiškai naujų pažangių produktų bei paslaugų pasiūla rinkai. Kultūrinis turizmas leidžia išsaugoti kultūros paveldo objektus, formuoja Lietuvos gyventojų savimonę ir krašto pažinimą, yra efektyvus būdas formuoti Lietuvos įvaizdį pasaulyje, o miestų – kultūros sostinių – programos

ekonomistų priskiriamos ne kultūros sektoriaus, o urbanistinės ekonomikos sričiai, tad suteikiančios impulsą miesto verslo plėtrai.

Nors teoriškai KKI tarpsektoriškumas sąlygoja tarpsektorinių organizacijų bendrakūrą, tačiau praktikoje sektoriaus organizacijų realus bendradarbiavimas nėra apskaitomas, tad reali tokio bendradarbiavimo išdava nėra apskaitoma, nors vienas pažangiausių tokio bendradarbiavimo siekiamų rezultatų galėtų būti registruojamos patentinės bei autorių teisių paraiškos.

KKI ekosistemos radimosi sąlygojimui ir jos puoselėjimo veikloms – tarpsektoriniam organizacijų bendradarbiavimui akceleruoti – reikalingi katalizatoriai, kokiais gali tapti tikrieji ne tik meno, bet ArtTech, inkubatoriai, bendras veiklas skatinančios programos ir kitokios bendradarbiavimą sąlygojančios priemonės, kaip antai klasteriai. Reikia daugybės metų ar net dešimtmečių sunkaus darbo bei investicijų sukurti stiprius susijusius ir paremiančius sektorius, kurie padėtų KKI organizacijoms tapti globaliai konkurencingomis.

Inovacijų (technologinių ir socialinių) kūrimas bei taikymas turi būti skatinamas ne tik visose KKI srityse, bet ir visoje KKI ekosistemoje, apimančioje savitarpio priklausomybę pasižyminčių KKI subjektų, o taip pat kitų susijusių ir palaikančių sektorių subjektų, jų veiklai reikalingos infrastruktūros, kūrybinių ArtTech gebėjimų ugdymo sistemų, kūrybos ekonomikos bei skaitmeninės transformacijos skatinimo priemonių visumą. Tokia horizontali KKI ekosistema užtikrins sistemiską kūrybinių inovacijų plėtojimą ir diegimą, skatins kūrybinių inovacijų poreikį visuomenėje bei sukurs teises, administracines, infrastruktūrines, finansines prielaidas kurti ir diegti kūrybines ArtTech inovacijas.

Siekiant kultūrinių ir mokslinių kompetencijų sinergijos yra svarbus su kultūra ir KKI veikla susijusių MTEPI humanitarinių ir socialinių mokslų srityse skatinimas. MTEPI technologinių bei humanitarinių ir socialinių mokslų srityse turi būti sudarytos aktyvaus „persilieji“ į KKI sąlygos, nes tai tiesiogiai didina KKI subjektų galimybes naudoti technologinę ir kultūrinę informaciją kuriant naujus ArtTech produktus ir paslaugas, stiprina visuomenės kultūrinės pažangos savimonę ir skatina šiuolaikiškų KKI produktų ir paslaugų poreikį. Būtent dėl to ArtTech ekosistemos plėtra galėtų būti horizontalųjį tarpsektorinį susietumą vienijanti paradigma. Nors Lietuvos ArtTech pažanga yra nuosaikesnė, lyginant su kitomis ES šalimis, tačiau čia yra didelį potencialą demonstruojančių audiovizualinių menų, žaidimų, programinės įrangos kūrimo įmonių, o geresniems rezultatams pasiekti reikia visapusiškos nacionalinės politikos, paramos sistemų, struktūrizuotų bendradarbiavimo platformų.

Kadangi didžiąją dalį KKI sudaro smulkaus ir vidutinio verslo įmonės, kurios yra lankstesnės ir galinčios efektyviai išnaudoti potencialias KKI tarpsektorines jungtis, bet nepajėgios savarankiškai apsirūpinti reikalingais ištekliais reikšmingesniems projektams vystyti, KKI strategijoje reikia sukurti tarpžinybinę sistemą sukoordinuotų ir kuo paprastesnių mechanizmų KKI organizacijoms apsirūpinti finansiniais ištekliais reikalingoms investicijoms į ArtTech. Šiuo metu Lietuvoje veikiančios skirtingų ministerijų ir joms pavaldžių organizacijų taikomos projektų finansavimo priemonės turi turėti bendrų projektų atrankos ir finansavimo kriterijų, kurie apimtų ir ArtTech vertybinę dedamąją, taip sistemiskai sukoordinuojant ir užtikrinant kultūros ir kūrybinę raišką technologijose bei technologijų raišką kultūros ir kūrybinėse industrijose.

Gilinant su KKI susijusių ir palaikančių sektorių sąveikas siūloma:

- 4.1. **Gilinti su KKI susijusių ir palaikančių sektorių sąveikas**, kuriant horizontalią, tvarią ir technologiškai pažangią KKI ir susijusių bei palaikančių sektorių ekosistemą, kuri suteikia pagrindą, ant kurio nagrinėjamas sektorius įgauna augimo galimybes. Organizacijos, kurdamos vertę vartotojams, yra priklausomos nuo aljansų ir partnerystės su kitomis / kitų sektorių organizacijomis, nes didžiausia vertė sukuriama tarpsektoriniuose veiklos laukuose. Šiuo požiūriu tiekėjų veikla (pasiūlos kokybė, komunikacijos procesai bendrakūroje, inovatyvumas, technologinė pažanga ir pan.), konkuruojančių pasiūlymų gausa, pakaitalų grėsmė yra vienas esminių veiksmų sektoriaus organizacijų plėtrai. KKI savo prigimtimi yra tarpsektorinis darinys, tad sąsajos su kitų sektorių organizacijomis per vertės kūrimo grandinės veiklas šioms industrijoms yra „prigimtinis“, tačiau rezultatų bendradarbiavimui pasiekti reikalinga intervencija. KKI yra svarbus veiksnys, skatinantis kitų sričių ekonominę pažangą ir inovatyvumą, investicijas į naujas vartotojams skirtas ekologiškai pažangias, skaitmenines technologijas ir sprendimus.
- 4.2. **Sistemiškai sukoordinuoti tyrimų ir plėtros, inovacijų bei KKI aprūpinimo išteklių veiklas**, jas apjungiant ArtTech turiniu. Inovacijų (technologinių) kūrimas bei taikymas turi būti skatinamas ne tik visose KKI srityse, bet ir visoje KKI ekosistemoje, apimančioje savitarpio priklausomybę pasižyminčių KKI subjektų, o taip pat kitų susijusių ir palaikančių sektorių subjektų, jų veiklai reikalingos infrastruktūros, kūrybinių ArtTech gebėjimų ugdymo sistemų, kūrybos ekonomikos bei skaitmeninės transformacijos skatinimo priemonių visumą. Tokia horizontali KKI ekosistema užtikrins sistemiską kūrybinių inovacijų plėtojimą ir diegimą, skatins kūrybinių inovacijų poreikį visuomenėje bei sukurs teisingas, administracines, infrastruktūrines, finansines prielaidas kurti ir diegti kūrybines ArtTech inovacijas. Mokslo tyrimų, eksperimentinės plėtros ir inovacijų (MTEPI) pasiekimams technologinių, humanitarinių ir socialinių mokslų srityse turi būti sudarytos aktyvaus „persilieji“ į KKI sąlygos, nes tai tiesiogiai didina KKI subjektų galimybes naudoti technologinę ir kultūrinę informaciją kuriant naujus ArtTech produktus ir paslaugas, stiprina visuomenės kultūrinę pažangos savimonę ir skatina šiuolaikiškų KKI produktų ir paslaugų poreikį. Būtent dėl to ArtTech ekosistemos plėtra galėtų būti horizontalų tarpsektorinį susietumą vienijanti paradigma. Nors Lietuvos ArtTech pažanga yra nuosaikešnė, lyginant su kitomis ES šalimis, tačiau čia yra didelį potencialą demonstruojančių audiovizualinių menų, žaidimų, programinės įrangos kūrimo įmonių, o geresniems rezultatams pasiekti reikia visapusiškos nacionalinės politikos, paramos sistemų, struktūrizuotų bendradarbiavimo platformų.
- 4.3. **Skatinti KKI sektoriaus organizacijas kurti aukštesnės vertės produktus ir paslaugas per tarpsektorinę tarpusavio sąveiką**. Sprendžiant kompleksiškas šiuolaikines inovatyvių kūrybinių sprendimų reikalaujančias problemas, per technologiškai pažangias sąsajas su susijusių ir palaikančių sektorių organizacijomis skatinti KKI subjektus kurti aukštesnės pridėtosios vertės ArtTech pobūdžio produktus ir paslaugas, savyje integruojančius technologines, organizacines, rinkodaros, sisteminės, socialines ir kultūros inovacijas.

Rekomendaciniai pasiūlymai

Apibendrinant dokumente išdėstytus svarstymus, veiksmų eiliškumo požiūriu siūloma:

1. Stiprinti palankiai susiklosčiusius ir kurti trūkstamus KKI pobūdį sąlygojančius veiksniai (siekiamos KKI plėtros kontekste):

- 1.1. KKI diskursui analizuoti vienareikšmiškai apibrėžti KKI su aiškiais jam priskiriamomis veiklomis ir šias veiklas aiškiai vienijančia trajektorija, įvertinant ir KKI politinį pobūdį ekonomikoje;
- 1.2. Atlikti išsamią Lietuvai specifinių KKI pobūdį lemiančių veiksnių analizę, kurios pagrindu būtų kuriama unikalaus konkurencinio išskirtinumo sąlygota nacionalinė kūrybinių inovacijų ekosistema, stiprinamas KKI ekonominis poveikis šalies nacionalinio vystymo strategijoje, suformuluojama aiški Vyriausybės politika KKI atžvilgiu;
- 1.3. Parengti kūrybinių inovacijų ekosistemos kūrimo ir nuolatinio tobulinimo gaires;
- 1.4. Suteikti prioritetinį statusą KKI sektoriui, kaip ekonominės-technologinės plėtros garantui, šią plėtrą nusakant ArtTech konceptu bei skatinti MTEPI plėtrą ir skverbtį į KKI, ypač per ArtTech, o taip pat mažinti KKI priklausančių subsektorių technologinio išsivystymo netolygumus.
- 1.5. Atspindėti KKI sektoriaus horizontalumo principą KKI ir susijusiose kitų sektorių plėtros strategijose;
- 1.6. Įvertinti ES KKI politikai formuojamus iššūkius ir suteikiamas galimybes bei perkelti šias nuostatas į nacionalinę KKI politiką;
- 1.7. Investuoti į žmogiškuosius išteklius juos ruošiant darbui ArtTech sektoriuje viso lygio ugdymo įstaigose nuo pradinių klasių, taip pat suteikiant persikvalifikavimo, naujų gebėjimų įgijimo galimybes profesionalams;
- 1.8. Skatinti antrepreneriškumą kultūros srityje parengiant ir įgyvendinant politiką, kuri remia pradedančias įmones, bei skleidžia „antrepreneriškumo kultūrą“ kultūros sektoriuje; fokusine veikla čia laikyti KKI ekosistemos veikėjų inkubavimo infrastruktūros sukūrimą ir stiprinimą;
- 1.9. Užtikrinti KKI ekosistemos finansavimo poreikius, ypač stiprinant viešo-privataus sektoriaus partnerystes KKI institucijų ir veikėjų transformacijai sąlygoti, politikai rengti ir efektyviam valdymui įgalinti;
- 1.10. Užtikrinti teisines, ypač intelektinės nuosavybės apsaugos, sąlygas ArtTech verslams bei reikalingų konsultacijų prieinamumą, taip pat įvairaus pobūdžio intelektinės nuosavybės kūrimo sąlygojimą ir skatinimą;
- 1.11. Įgalinti visuomenei aktualių iššūkių sprendimą KKI pagalba, didinti KKI vaidmenį tvarios ir atsparios visuomenės formavime;
- 1.12. Steigti ir stiprinti KKI veiklas koordinuojantį plėtros valdysenos organą ArtTech Hub'ą bei sąlygoti kitų KKI valdysenos organų lankstumą šios institucijos pagalba;
- 1.13. Sukurti nacionalinę atvirųjų duomenų platformą KKI veiklų duomenims agreguoti ir analizuoti, siekiant kurti įrodymais grįstą politiką.

2. Skatinti nacionalinės KKI veikėjų konkurencinio pranašumo augimą:

- 2.1. Remiantis aukščiau minėtu kūrybinių inovacijų ekosistemos tyrimu, identifikuoti potencialių KKI klasterių užuomazgas ir jas stiprinti;
- 2.2. Skatinti pažangią (ypač ArtTech pobūdžio), tolydžią ir tvarią organizacijų konkurenciją visame KKI sektoriuje, suvokiant, kad nacionalinėje rinkoje sustiprėjusios KKI organizacijos įgauna potencialo konkuruoti tarptautinėse rinkose;
- 2.3. Skatinti naujų (ypač ArtTech) organizacijų steigimąsi, kaip konkurencijos KKI didinimo prielaidą;
- 2.4. Skatinti šiuolaikinių formų puoselėjantį intervencinį KKI organizacijų, ypač ArtTech pobūdžio, inkubavimą bei valstybės investavimą į naujai įsisteigusią, o privatų investavimą į pažengusių ArtTech startuolių konkurencinio potencialo išvystymą;
- 2.5. Skatinti KKI organizacijų konkuravimą per bendradarbiavimą remiant KKI kontaktų renginius.

3. Skatinti ir auginti KKI produkcijos paklausą:

- 3.1. Neapsiribojant kultūros prieinamumo skatinimu ir turint omenyje tai, jog reiklios vartotojų rinkos augina nacionalinio KKI konkurencingumą, KKI politikoje nusakyti pageidaujamus valstybės, kultūros ir rinkos santykius;
- 3.2. Atlikti išsamų Lietuvos KKI produkcijos vartojimo tyrimą, kurio duomenų ir įžvalgų pagrindu būtų priimami anksčiau minėti reikalingi sprendimai;
- 3.3. Ugdyti sąmoningų, išmanančių, tvarumo paisančių KKI produkcijos vartotojų ir kūrėjų rinkas, skatinant kultūros (ne tik meno), ir ypač ArtTech, ugdymą visų lygių ugdymo įstaigose bei priartinti kultūros, ArtTech, meno eksperimentinius inkubatorius prie edukacinių įstaigų, tuo būdu sudarant sąlygas jaunimui eksperimentuoti su inovatyviomis KKI formomis ir taip įsitraukti į ArtTech kūrimo bei vartojimo veiklas;
- 3.4. Skatinti ir remti kultūros ir kūrybinių veiklų kritiką (įskaitant ir profesionalius nuomonės formuotojus) veiklą;
- 3.5. Remti „paveikaus meno“ (*angl. art with an impact*) projektus taip skatinant reikšmingesnį KKI vaidmenį tenkinant šiuolaikinės visuomenės iššūkius, skatinti šiuolaikinio kultūros gamybos ir vartojimo persidengimą; įtraukti visuomenę į KKI, ArtTech strategijos kūrimą, pažangos misija grįstus ArtTech projektus;
- 3.6. Skatinti KKI produkcijos sklaidą ir vartojimą institucinių vartotojų – viešųjų įstaigų ir organizacijų bei verslo įmonių – tarpe, juos edukuojant ir auginant KKI produkcijos vartojimą per jų įtraukimą į tarpsektorinius projektus su reikšmingu KKI ir ArtTech turiniu;
- 3.7. Ugdyti KKI organizacijų marketingo kompetencijas, suteikiant tokių paslaugų prieinamumą;
- 3.8. Plėsti KKI vartotojų globalias rinkas, skatinant ir remiant nacionalinės KKI produkcijos (produktų ir paslaugų) eksportą;
- 3.9. Įvertinti autorių teisių ir intelektinės nuosavybės apsaugos pažangą bei spragas vartotojų rinkose.

4. Stiprinti KKI palaikančius ir susijusius sektorius:

- 4.1. Gilinti su KKI susijusių ir palaikančių sektorių sąveikas, kuriant horizontalią, tvarią ir technologiškai pažangią KKI ir susijusių bei palaikančių sektorių ekosistemos kūrimo politiką;
- 4.2. Sistemiskai sukoordinuoti tyrimų ir plėtros, inovacijų (MTEPI) bei KKI aprūpinimo ištekliais (ypač finansiniais) veiklas, jas apjungiant ArtTech turiniu;
- 4.3. Skatinti KKI sektoriaus organizacijas kurti aukštesnės vertės produktus ir paslaugas per tarpsektorinę tarpusavio sąveiką (ypač įtraukiant tokias nuostatas į valstybės finansuojamas veiklas).

Šaltinių ir dokumentų sąrašas

- [1] LR KULTŪROS POLITIKOS PAGRINDŲ ĮSTATYMAS 2024 m. birželio 18 d. Nr. XIV-2762 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/e12b7cc02efa11efb121d2fe3a0eff27>
- [2] Kultūros ir kūrybinių industrijų politikos 2015-2020 metų plėtros kryptys, patvirtinta 2015 m. liepos 31 d. LR kultūros ministro įsakymu Nr. ĮV-524. Aktuali redakcija - KKI politikos 2015-2021 m. plėtros kryptys <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/4a028c503a6f11e598499e1e1ba6e454/asr>
- [3] Vyriausybės strateginės analizės centras (Strata), Galimybių įvertinti kultūros ir kūrybos sektoriaus ekonominę ir socialinę vertę žvalgomas tyrimas <https://strata.gov.lt/wp-content/uploads/2024/01/20210930-kulturos-ir-kurybos-sektoriaus-tyrimas-1.pdf>
- [4] Sąvokų gidas. „Kurk Lietuvai“ projektas „ArtTech – galimybės Lietuvos kultūros ir kūrybinių industrijų sektoriui“, LR Kultūros ministerija, 2022 m. balandžio 8 d.
- [5] *Defining and Measuring Cultural and Creative Sectors. The Culture Fix: Creative People, Places and Industries*. OECD Publishing, 2022. <https://doi.org/10.1787/77902c78-en>
- [6] <https://culture.ec.europa.eu/policies/selected-themes/data-on-the-cultural-sector>
- [7] 2023/24 KSP POLICY BRIEF: *ArtTech Ecosystem Development for Cultural and Creative Industries in Lithuania*, Korėjos Respublikos Ekonomikos ir finansų ministerija (MOEF) bei Korėjos plėtros institutas, 2024
- [8] Valstybės duomenų agentūra: <https://vda.lrv.lt/lt/>, duomenys suteikti specialisto Juro Naudžiaus Nacionalinei kūrybinių ir kultūrinių industrijų asociacijai 2024m.
- [9] <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?indicator=S3R0168#/>
- [10] <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?indicator=S3R0314#/>
- [11] <https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-svietimas-ir-kultura-2023/kultura/kulturos-ekonominiai-rodikliai>
- [12] <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/973c87403bc311eb8c97e01ffe050e1c>
- [13] LR VYRIAUSYBĖS NUTARIMAS DĖL 2021–2030 Metų Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos KULTŪROS IR KŪRYBINGUMO PLĖTROS PROGRAMOS patvirtinimo - <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/8188718121db11ecad9fbbf5f006237b?jfwid=i3h7wm1wn>
- [14] LR KULTŪROS MINISTRO ĮSAKYMAS DĖL 2021–2030 METŲ LR KULTŪROS MINISTERIJOS KULTŪROS IR KŪRYBINGUMO PLĖTROS PROGRAMOS PAŽANGOS PRIEMONĖS NR. 08-001-01-09-01 „KKI PLĖTRA, SKATINANTI KONKURENCINGUMĄ IR PRIDĖTINĖS VERTĖS KŪRIMĄ“ APRAŠO PATVIRTINIMO - <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/f27030e014e111ee9f7ec2ffce8b47bc>
- [15] <https://lrkm.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/6/mZFbJaqG0tE.pdf>
- [16] <https://inovacijuagentura.lt/site/binaries/content/assets/apie-mus/atsisiuntimu-biblioteka/planavimo-dokumentai/ia-2023-2025-m.-veiklos-strategija.pdf>

[17] <https://inovacijuagentura.lt/site/binaries/content/assets/analitika/apzvalgos/2023/informaciniu-ir-rysiu-technologiju-sektoriaus-kelrodis.pdf>

[18] <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/9f349d40221011edb4cae1b158f98ea5>

[19] Ursula von der Leyen - https://commission.europa.eu/document/download/c8b8682b-ca47-461b-bc95-c98195919eb0_en?filename=Mission%20letter%20-%20MICALLEF.pdf

[20] Dave O'Brien. *Cultural Policy: Management, Value and Modernity in the Creative Industries*, Routledge, 2014

[21] <https://www.kulturostyrimai.lt/wp-content/uploads/2024/03/%E2%80%9EDizaino-sparnai-poveikio-vertinimo-tyrimas-2024.pdf>

[22] <https://hbr.org/1990/03/the-competitive-advantage-of-nations>

[23] Nacionalinė kūrybinių ir kultūrinių industrijų asociacija- NKIKIA – <https://creativeindustries.lt/pasiulymai-politiniu-partiju-rinkiminems-programoms/> [27 rugpjūčio, 2024]

[24] LR KULTŪROS MINISTERIJOS, LR EKONOMIKOS IR INOVACIJŲ MINISTERIJOS IR VIEŠOSIOS ĮSTAIGOS INOVACIJŲ AGENTŪROS SUSITARIMAS DĖL BENDRADARBIAVIMO KULTŪROS IR KŪRYBINIŲ INDUSTRIJŲ I-NOVACIJŲ SKATINIMO SRITYJE, 2024 m. spalio 10 d.

[25] Gyventojų dalyvavimas kultūroje ir pasitenkinimas kultūros paslaugomis 2023
<https://www.kulturostyrimai.lt/uncategorized/gyventoju-dalyvavimas-kulturos-ir-pasitenkinimas-kulturos-paslaugomis-2023/>

[26] [//https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/virtual-worlds">//https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/factpages/virtual-worlds">https://ecommerce-europe.eu/news-item/european-commission-presents-strategy-on-virtual-worlds/#:~:text=As%20such%2C%20the%20Commission%20has,boost%20innovation%20by%20allowing%20for//https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/virtual-worlds//https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/factpages/virtual-worlds](https://ecommerce-europe.eu/news-item/european-commission-presents-strategy-on-virtual-worlds/#:~:text=As%20such%2C%20the%20Commission%20has,boost%20innovation%20by%20allowing%20for)

[27] Nutarimas “Dėl kultūros statistikos rengimo“

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/13486c50650511efad96fef38de4d94a?fwid=-18xn1o9od0>

Dokumentai, nurodantys KKI svarbą valstybės raidos ir politikos strategijoje:

- Aštuonioliktosios LR Vyriausybės programoje [13] nustatyta, jog KKI turi būti įgalintos geriau atskleisti savo ekonominį ir kūrybinį potencialą, tad turi būti užtikrintos sąlygos kultūros konkurencingumo augimui šalies ir tarptautiniu mastu, intelektine nuosavybe pagrįstų produktų dalies eksporto struktūroje didėjimu, palyginti su bendru Lietuvos eksportu;
- 2021–2030 metų Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos kultūros ir kūrybingumo plėtros programoje [14] iškeltas tikslas didinti KKI potencialą ir skatinti kūrybiniu turiniu grįstų naujų produktų ir

paslaugų kūrimą;

- 2021–2030 metų Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos kultūros ir kūrybingumo plėtros programos pažangos priemone „KKI plėtra, skatinanti konkurencingumą ir pridėtinės vertės kūrimą“ [15] siekiama gerinti sąlygas kurti konkurencingus ir paklausius KKI produktus ir (arba) paslaugas, didinti KKI sektoriaus produkcijos augimą, kurti socialines inovacijas;
- Kultūros ministro valdymo sričių 2024–2026 metų strateginiame veiklos plane [16] nustatyta, kad siekiama auginti ir sustiprinti KKI, padidinti KKI sukuriama bendrąją pridėtinę vertę ir jos dalį šalies BVP ir įgalinti KKI reikšmingai prisidėti prie socialinių iššūkių sprendimo;
- Inovacijų agentūros 2023–2025 m. veiklos strategijoje [17] informacinės ir ryšių technologijos, kurios apima ir audiovizualinių medijų technologijas, yra įvardijamos viena iš prioritetinių Lietuvos proveržio sričių; o 2023 metų Inovacijų agentūros parengtame Informacinių ir ryšių technologijų kelrodyje [18] nurodoma, kad audiovizualinis sektorius turi aukštą inovacijų potencialą, pabrėžiama bendradarbiavimo tarp skirtingų institucijų – Inovacijų agentūros, Kultūros ministerijos ir Ekonomikos ir inovacijų ministerijos svarba;
- Mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros ir inovacijų (toliau – MTEPI) (sumanios specializacijos) koncepcijoje [19] nustatyta, kad MTEPI prioriteto „Informacinės ir ryšių technologijos“ viena iš prioriteto (įgyvendinimo) tematikų yra „audiovizualinių medijų technologijos ir socialinės inovacijos“.